

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 63.

Torsdagen den 20 maj.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

Protokoll, hållet inför t. f. chefen för justitiedepartementet den 19 maj 1920.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Östergötlands län insänts en den 17 maj 1920 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll att, sedan handlanden Otto Andersson i Linköping blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Norrköpings och Linköpings valkrets för tiden till den 21 januari 1921, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 67 § av lagen angående val till riksdagen muraren G. F. Frost i Norrköping blivit utsedd att inträda som ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1921.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför t. f. chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, anmärktes, att slutpunkten för den tid, för vilken den avgångne riksdagsmannen varit utsedd, i fullmakten angivits till den 21 januari 1921. Enär emellertid denna uppgift, som torde bero på en felskrivning och rätteligen äsyfta tidpunkten den 1 januari 1921, icke medför otydlighet i formen för fullmakten i vad densamma avser den nytillträdande riksdagsmannens uppdrag, ansågs förefintligheten av sagda uppgift ej böra utgöra hinder för fullmaktens godkännande.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

Lennart Berglöf.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, godkände kammaren den däri omnämnda fullmakten samt förklarade herr Frost behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Andra kammarens protokoll 1920. Nr 63.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 428, angående anvisande av medel till förstärkning av arbetskrafterna å kommerskollegii industribyrås elektriska sektion för behandling av vissa ärenden rörande elektriska anläggningar.

§ 4.

Vidare föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 146—149, sammansatta stats- och bevillningsutskottets betänkanden nr 1 och 2, bevillningsutskottets betänkanden nr 37—39, bankoutskottets utlåtanden nr 64 och 66, första lagutskottets utlåtanden nr 37 och 38, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 14.

§ 5.

Härefter upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 19 maj 1920.

S. D. Anmälades att vaktmästaren hos kammaren J. V. Uppgren avlidit den 15 innevarande maj; och beslöto herrar deputerade att till vaktmästare i Uppgrens ställe antaga Th. G. Bergman.

Som ovan

In fidem
Per Cronvall.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ytterligare lönefyllnad åt en professor vid teologiska fakulteten i Lund;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av elevavgifterna vid tandläkarinstitutet;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala samt till anordnande av utbildningskurser för lärarinnor i hushållsgöromål; och

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts under tilläggsstatens för år 1920 sjunde huvudtitel gjorda framställning angående förstärkning av reservationsanslaget till byggnader och reparationer;

från bevillningsutskottet:

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående provisorisk reglering av tillverkningen av brännvin vid andra brännerier än sådana, där tillverkningen äger rum i sammanhang med pressjästberedning m. m.; samt

från bankoutskottet:

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes andra sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring jämte en i ämnet väckt motion;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bestridande av på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring m. m.; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkpropositionen gjorda framställning angående åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Johansson* i Brånalt under 6 dagar fr. o. m. den 21 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 21 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 15 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Herr talmannen meddelade att herr Frost denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Andra sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 1--3, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 61 och 109 regeringsformen samt § 72 riksdagsordningen; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckt motion angående omläggning av den hitills använda proportionella valmetoden m. m. begärdes ordet av

Ang. omläggning av den proportionella valmetoden.

Herr H a g e, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Man skulle vara synnerligen frestad att yrka bifall till den motion, som här föreligger. Den påyrkar ju en utbyggnad av den proportionella valmetoden på sådant sätt, att det skulle bli *länsvalkretsar* vid valen till andra kammaren. Kunde det bli på det sättet, skulle givetvis den proportionella rättvisan tillgodoses på ett helt annat sätt, än som nu sker.

Jag för min del väckte också en motion år 1918, som gick ut på en omarbetning av den proportionella valmetoden. Beklagligtvis har detta ännu icke lett till att det kommit fram något förslag med anledning av denna motion. Man har ju till och med kunnat konstatera det förhållandet, att oaktat riksdagen fattade sitt beslut om utredning redan 1918, dröjde det ända till november 1919, innan regeringen bekvämade sig till att sätta till sakkunniga.

Nu ligger saken så, att man icke kan förvänta något förslag till denna riksdag. Utskottet har emellertid här gjort ett uttalande, som ju i alla fall är värt beaktande. Utskottet säger, att »utskottet beklagar, att detta icke kunnat ske, ty det hade varit synnerligen önskvärt, att en förbättrad valmetod kunnat antagas före innevarande års val till andra kammaren». Vidare betonar utskottet »vikten av att proposition i frågan bliver framlagd under början av 1921 års riksdag». Jag hoppas, att detta uttalande i utskottsutlåtandet *verkligen* resulterar uti att regeringen forcerar denna fråga och trycker på den sittande kommittén, att denna må komma fram med förslag redan i början av nästa års riksdag, så att de val, som eventuellt komma att ske under 1921, komma att ske på sådant sätt, att det blir större valkretsar och större möjlighet för de mindre partierna att få den representation, som de ha rätt till med hänsyn till sin verkliga röststyrka. Det kan icke få fortfara på det sättet att ett parti, som har rätt till 18 à 19 platser, får nöja sig med 11 och icke på långa vägar blir representerat på sådant sätt, som röststyrkan verkligen berättigar partiet till.

Jag har velat göra dessa erinringar och understryka utskottets uttalande. Jag hoppas, att regeringen kommer att pressa på den sittande kommittén, så att den anser det vara sin plikt att forcera detta arbete och att regeringen ovillkorligen kommer fram med förslag i början av riksdagen 1921.

I övrigt har jag intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Härpå föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av väckta motioner om lagrådets avskaffande eller förändring.

Kammaren biföll utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan.

§ 7.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion.

Ang. ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

Ang. ändrad
lydelse av §
20 regerings-
formen.
(Forts.)

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 153, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen:

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar sådana mål i högsta domstolen öfvervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Björck* i Jönköping väckt motion nr 322.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med bifall till herr *Björcks* motion, måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

§ 20.

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras; samt

2) att förevarande proposition icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *von Geijer*, som med instämmande av herrar *K. J. Ekman*, *H. Gösta Andersson*, *Magnusson* i Tumhult och *Persson* i Fritorp hemställt, att ifrågavarande proposition måtte bifallas; samt

av herr *Leander*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att såväl Kungl. Maj:ts föreliggande proposition som den i ämnet väckta motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan *punkten 1)* föredragits, yttrade:

Herr *Leander*: Herr talman! Såsom framgår av den reservation, som jag bifogat detta betänkande, har jag yrkat avslag å såväl den kungl. propositionen som den i ämnet väckta motionen, och jag ber att med några ord få angiva skälen till att jag gjort så.

Först kanske det bör erinras om att de två militära personer av högre grad, som enligt § 20 regeringsformen hava att delta i högsta domstolens förhandlingar i mål, som dragas dit från krigsdomstolar, skola göra det utan särskilt arvode. Kungl. Maj:ts förslag avser nu att undanröja det hinder, som grundlagen lägger i vägen för tilldelande av arvode åt dessa. Motionen återigen avser att för framtiden

alldeles utesluta militärerna från högsta domstolens förhandlingar eller betaga dem rätt att där hava säte och stämma.

Nu gör sig, som vi veta, en strävan gällande att till motverkan av vad man kallar juristeriet lämna lekmannaelementet större utrymme inom vårt rättegångsväsende. Man vet, att denna synpunkt skjutits i förgrunden vid det nu pågående arbetet med en processreform. Det skulle då vara ganska underligt, om man ville avlägsna detta element, där det nu är tillfinnandes. Ty man får väl anse, att de militärer, som deltaga i högsta domstolens förhandlingar i krigsdomstolsmål, icke blott äro där för att representera den militära sakkunskapen utan även för att representera lekmannaförståndet, eftersom de icke äro jurister.

För min del är jag övertygad om — och det är en övertygelse, som grundar sig på icke så få iakttagelser — att de, som det här gäller, icke hava någon skada av att militärerna deltaga i handläggningen av deras mål i högsta domstolen, utan tvärtom. Jag tror, att ganska många fått sina domar mildrade genom militärernas röster. Det må emellertid förhålla sig hur som helst därmed, så har ju riksdagen för någon tid sedan skrivit till Kungl. Maj:t och anhållit om utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunna avskaffas. Naturligtvis sammanhänger den fråga, som beröres i motionen på det allra närmaste med just detta ärende, som riksdagen sålunda har uttalat sig om, och därför måste det anses som välbetänkt, att man dröjer med att vidtaga någon ändring, till dess resultatet av den utredning, som riksdagen begärt, föreligger. Mera brådskande är det säkerligen icke med att avlägsna militärerna ur högsta domstolen, än att man kan avvakta detta resultat.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan i nu föredragna punkt.

Herr L a r s s o n i Västerås: Herr talman! Det kan ju ligga åtskilligt i vad herr Leander anført, men jag ber dock att få fästa uppmärksamheten vid att riksdagen nyligen beslutat en skrivelse med hemställan om utredning rörande krigsdomstolarnas avskaffande under fredstid, och riksdagen har beträffande denna sin hemställan yttrat sig i princip på följande sätt: »Riksdagen anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen. Då vidare enligt riksdagens uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättsskipningen handhaves lika mot alla, som måste anses vara en oundgänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ändamål, och en särskild jurisdiktion för personer tillhörande krigsmakten icke kan anses av förhållandenas egen natur oundgängligen nödvändig, är det enligt riksdagens mening av vikt, att Sverige, i likhet med de övriga skandinaviska länderna, skrider till avskaffande av den särskilda militära jurisdiktionen.»

Nu har utskottet här föreslagit, att bestämmelserna rörande mi-

Ang. ändrad
lydelse av §
20 regerings-
formen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av §
20 regerings-
formen.
(Forts.)

litära ledamöter i högsta domstolen skola utgå ur grundlagen och utskottet anser för sin del, att hur det än kan gå med avseende på den nyss angivna utredningen, är det ändå icke av behovet påkallat, att högsta domstolen i vissa fall rekryteras med militära ledamöter. De mål varom här är fråga, som kunna komma att dragas inför högsta domstolen, äro på ett sådant sätt förberedda, att det knappast kan föreligga något som helst behov av att även militära ledamöter skola sitta i högsta domstolen och där deltaga i dessa måls handläggning. Vi ha ju för övrigt exempel på specialdomstolar, där i de lägre instanserna viss sakkunskap finnes representerad, såsom t. ex. i våra vattendomstolar. I dessa har man ansett behov föreligga av speciell sakkunskap i de lägre instanserna, men då sådana mål företagas i högsta domstolen, finnes där icke någon speciell sakkunskap på detta område. Det har således icke ansetts erforderligt i dylika mål, och min uppfattning är, att det icke heller är nödvändigt, då det gäller sådana mål, som här äro i fråga.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr H a m m a r s k j ö l d: I sitt utlåtande i detta ärende anför konstitutionsutskottet: »Då riksdagen alltså principiellt uttalat sig för de särskilda krigsdomstolarnas avskaffande och bestämmelsen om militärpersoners deltagande i krigsrättsmålen handläggning i högsta instans tydligen förlorar sitt berättigande, därest krigsrätterna i fredstid avskaffas, bör, enligt utskottets mening, ifrågavarande stadgande i § 20 regeringsformen borttagas, därest icke vägande skäl kunna förebringas för, att med denna frågas lösning skall anstå till dess utredningen angående krigsdomstolarnas avskaffande i övrigt slutförts.»

Utskottet förutsätter således, att de militära målen handläggning i underrätterna och i hovrätten skall ordnas så, att i dessa instanser tillgången på militär sakkunskap blir väsentligt mindre än för närvarande, och härav drager utskottet den slutsatsen, att högsta domstolen i så fall icke heller behöver äga tillgång på militär sakkunskap. För min del anser jag, att förhållandet är raka motsatsen. Jag anser, att ju mindre tillgången på militär sakkunskap är vid målen handläggning i underrätterna och i hovrätten, desto större och oavsligare måste behovet av den militära sakkunskapen vara vid handläggningen i högsta instans.

Men det är en annan omständighet, som jag vill beröra här. Samma dag, som konstitutionsutskottet undertecknade detta utlåtande, handlade utskottet även ett annat ärende, nämligen det nyss behandlade förslaget om lagrådets avskaffande. I sitt utlåtande i detta ärende omnämnde konstitutionsutskottet även propositionen nr 203 till årets riksdag. Denna proposition handlar om ett ändrat arbetssätt inom lagrådet; studerar man närmare nämnda proposition, framgår det, att Kungl. Maj:t, innan propositionen förelades riksdagen, funnit anledning att inhämta lagrådets utlåtande. Den fråga, som nu föreligger, avser en ändring i sammansättningen i vissa fall av högsta domstolen, således en mycket mera genomgripande förändring i fråga

om högsta domstolen än den, som Kungl. Maj:t föreslagit beträffande lagrådet. Det här föreliggande ärendet har tillkommit på förslag av enskild motionär. Under sådana omständigheter finner jag det anmärkningsvärt, att, efter vad utskottsutlåtandet giver anledning antaga, icke högsta domstolens yttrande inhämtats i detta ärende. Jag anser nämligen, att högsta domstolen är en institution av den betydelse för vårt land, att man icke bör besluta en ändring av dess sammansättning utan att först inhämta vad högsta domstolen själv har att säga i denna fråga.

Jag är övertygad om att andra kammaren under sådana omständigheter icke vill biträda det förslag, som konstitutionsutskottet har tillstyrkt.

Herr Löfgren i Stockholm: Herr talman, mina herrar! En föregående talare har redan sagt, vad denna sak egentligen gäller. Det är nämligen så, att de ledamöter, som nu deltaga i högsta domstolen såsom representanter för den militära sakkunskapen i militära mål, icke ha något arvode. Den kungl. propositionen går ut på att få en rättelse i detta förhållande, som vi väl alla borde vara ense om är ett missförhållande. Ty jag frågar, om det verkligen är rimligt, att i en tid, då det ena kravet efter det andra fullt berättigat reses om ersättning till de personer, som användas i allmänna värv, förneka dessa militära domare, vilka likaväl som andra domare delta i såväl överläggningar som beslut, rätt till arvode, varförutan det har visat sig, att de ha synnerligen svårt att fullgöra sitt uppdrag. Ja det har ibland uppstått verkliga praktiska svårigheter att få militära ledamöter i högsta domstolen. Det är ju heller icke underligt, då dessa militärer få fullgöra en nog så ansträngande tjänst utan ett öres arvode.

Man kan emellertid tvista om huruvida det i grundlagen skall beredas möjlighet för dessa militärer att få ersättning eller icke ehuru det för mig synes vara uppenbart, att så länge staten använder sig av deras tjänster, böra de också betalas. Men vad som i denna sak är synnerligen anmärkningsvärt, är, att sedan Kungl. Maj:t framlagt en proposition, begränsad till den fråga, som jag nyss berörde, har i detta sammanhang här i kammaren väckts en motion, som går ut på att helt enkelt ändra grundlagen, i syfte att de militära ledamöterna i högsta domstolen alldeles skulle försvinna. Jag skulle vilja fråga den ärade motionären: Skulle han ha gjort ett sådant yrkande och väckt denna motion, därest icke just den kungl. propositionen om en helt annan fråga hade framkommit? Jag förmodar, att så icke skulle blivit förhållandet. Man kan ju på intet sätt säga, att denna motion ligger inom ramen för det yrkande, som Kungl. Maj:t har framställt, utan den måste betraktas som ett alldeles fristående yrkande från enskilt håll i riksdagen.

Jag finner sålunda redan det anmärkningsvärt, att en sådan motion i detta sammanhang framkommit, men ändå mera, jag skulle nästan vilja säga, besynnerligt förefaller det mig, att konstitutionsutskottets majoritet tillstyrkt bifall till motionen med avslag å Kungl.

Ang. ändrad
lydelse af §§
20, 21 regerings-
formen.
(Forts.)

Ang. ändrad
lydelse av §
20 rege-
rings-
formen.

(Forts.)

Maj:ts proposition. Vad går nämligen denna motion och utskottets yrkande ut på? Jo, de gå ut på att de militära ledamöterna i högsta domstolen skola avskaffas allenast på grund av att riksdagen beslutat en *utredning* om avskaffande av *särskilda* krigsdomstolar. Till en början måste det väl anses vara nog så märkligt, att konstitutionsutskottet, innan den utredning, som riksdagen har begärt, ens blivit igångsatt, tar sig för att på förhand avgöra den fråga, som utredningen skulle beröra, då nämligen utskottet förutsätter, att utredningen måste utnytna i ett krav på de särskilda krigsdomstolarnas avskaffande. Jag förmodar, för övrigt att sedan den utredning, som begärts av riksdagen, en gång blivit färdig och förslag inkommer till riksdagen, detsamma kommer att remitteras till ett annat utskott, nämligen lagutskottet. Här har dock konstitutionsutskottet redan nu, innan utredningen ens är igångsatt, gripit lagutskottet i ämbetet.

Riksdagens begäran om utredning om avskaffande av de särskilda krigsdomstolarna gjordes under den förutsättning, att — såsom det heter — »riksdagen anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen. Då vidare enligt riksdagens uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av »brott enligt strafflagen för krigsmakten vore olämplig, uttalade sig visserligen riksdagen i princip för dessa domstolars avskaffande. Men konstitutionsutskottet säger självt om betydelsen av detta beslut:

»Då riksdagen alltså principiellt uttalat sig för de särskilda krigsdomstolarnas avskaffande och bestämmelsen om militärpersoners deltagande i krigsrättsmålens handläggning i högsta instans tydligen förlorar sitt berättigande, därest krigsrätterna i fredstid avskaffas, bör, enligt utskottets mening, ifrågavarande stadgande i § 20 rege-
ringsformen borttagas, *därest icke vägande skäl kunna förebringas för, att med denna frågas lösning skall anstå till dess utredningen angående krigsdomstolarnas avskaffande i övrigt slutförts*», och så säger utskottet, att »några dylika skäl torde emellertid, enligt utskottets uppfattning, icke kunna anföras».

Det anser sig alltså konstitutionsutskottet kunna förklara, innan denna utredning ens blivit igångsatt!

Redan på grund av sakens outhärliga skick synes det mig vara alldeles omotiverat av utskottet att tillstyrka den väckta motionen. Men nu förhåller det sig dessutom så, att den bestämmelse, som är given i § 20 rege-
ringsformen om militära ledamöters deltagande i högsta domstolens behandling av militära mål, tvärtemot vad utskottet antagit, står i synnerligen god överensstämmelse med en rättegångsordning, enligt vilken de allmänna civila domstolarna behandla de militära målen. Jag ber, mina herrar, att få påpeka, att därest den ifrågasatta utredningen utmynnar uti att de särskilda krigsdomstolarna böra avskaffas, sker detta sannolikt på det sättet, att ett militärt sakkunnigt element i stället införas, inte bara i högsta domstolen utan i samtliga de allmänna domstolarna, *även* i underrätterna, antingen som bisittare eller också på annat sätt som sakkunniga. Redan enligt gällande rättegångsordningsprinciper är det vanligt, att fack-

kunskapen i dylika fall ingår som ett element i själva domstolen. Så är fallet beträffande handelsmål, och så är även fallet i vatten- och vissa sjösmål; och jag kan ju omnämna, att det förslag till en ny allmän processordning, som preliminärt utarbetats, givetvis icke är främmande för alldeles samma system. Till råga på olyckan, vill jag säga, förhåller det sig alltså på det sättet, att då motionären och sedan utskottet trott sig vara riktigt radikala, ha de i stället varit reaktionära.

Ang. ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.
[Forts.]

Jag skulle vilja hemställa till kammaren: för det första att avvisa ett sådant försök från konstitutionsutskottet, som att innan ännu en ifrågasatt utredning är påbörjad, få till stånd ett beslut, som går ut på att upphäva ett grundlagsstadgande; och för det andra att särskilt brännmärka ett sådant förfarande från konstitutionsutskottets sida som att vilja avföra en bestämmelse i grundlagen, som till på köpet står i full och god överensstämmelse med den processordning för behandling av militära mål, som riksdagens tidigare skrivelse just har utmynnat uti att förorda.

Under alla förhållanden finner jag det fullt skäligt, att de militära ledamöterna i högsta domstolen, så länge de ännu finnas, erhålla arvode för sin verksamhet.

På anförda skäl skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets förevarande framställning och bifall till den kungl. propositionen.

Herr L a r s s o n i Västerås: Ja, herr talman, jag har med ganska stor uppmärksamhet följt de båda närmast föregående talarna och jag väntade verkligen, att dessa skulle kunna förebbringa verkligt bärande skäl, varför man icke här skulle kunna gå med på det förslag, som konstitutionsutskottet framställt, men jag väntade förväges.

Utskottet har nämligen, som jag tror, att de båda ärade talarna även citerade, framfört, att det skulle kunna tänkas anstå med denna reform, till dess den av riksdagen begärda utredningen verkställts, för den händelse, att vägande skäl härför skulle kunna förebbringas. Utskottet har emellertid också sagt, att »några dylika skäl torde emellertid, enligt utskottets uppfattning, icke kunna anföras». Jag har för min del trots de anföranden, som ha hållits här i dag, icke kunnat få klart för mig, att några sådana bärande skäl ha anförts.

Den siste ärade talaren måste ju dock erkänna, att riksdagen i princip uttalat sig för avskaffande av de särskilda krigsdomstolarna. Han kom dock fram till det resultatet — vilket i högsta grad förvånade åtminstone mig — att riksdagen med sin skrivelse hade åsyftat, eller att det i varje fall kunde tänkas, att den begärda utredningen skulle komma att leda till det resultatet, att då man tager bort krigsdomstolar för handläggning av militära mål i lägre instans, skulle det, om jag förstod honom rätt, vara nödvändigt att bibehålla de militära ledamöterna i högsta domstolen. Jag kan för min del icke alls se, att saken ligger på det sättet.

Jag skall icke upptaga tiden så mycket längre, men jag vill dock

Ang. ändrad
lydelse av §
20 regerings-
formen.
(Forts.)

säga, att vi också inom utskottet haft tillgång på juridisk sakkunskap, och den sakkunskap, som där var representerad, gick icke alls i stil med den, som här i dag gjort sig gällande.

Jag anhåller fortfarande, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Herr talman! Då konstitutionsutskottets ärade ordförande icke funnit, att hitintills några bärande skäl blivit anförda gent emot utskottets betänkande, kan det ju vara talar-nes fel, men det kan också vara herr ordförandens, som icke funnit dessa skäl tillräckligt bärande trots deras bärkraft.

När jag för några dagar sedan uppträdde och försvarade bibehållandet av krigsdomstolarne, framhöll jag, att det var av vikt för en domstol att vara i besittning av sakkunskap på området, och att hela den moderna tendensen ifråga om domstolväsendet går ut på att tillförsäkra domstolarne sakkunskap. Det är alldeles så, som herr Löfgren i Stockholm nyss sade, att om man kommer att slutligen bestämma sig för ett avskaffande av krigsdomstolarne, kommer man säkert också, med den strävan, man har att tillförsäkra domstolarna sakkunskap, att lämna föreskrift därom, att militärer skola sitta med i de vanliga domstolarne, när krigsrättsmål behandlas. Såsom förut har sagts, är det nog bra märkvärdigt, att när riksdagen — man må ha vilka uttalanden som helst i motiveringen — slutar med att begära en utredning, man inom konstitutionsutskottet, innan denna utredning är ävägabragt, skall kila i förväg och ändra grundlagen. Det vore väl skäl i att vänta på utredningen först och sedan ändra grundlagen, om man finner utredningen gå i den riktning, som utskottet nu antager. När jag yttrade mig under debatten om krigsdomstolarnas avskaffande, kunde jag icke tala av personlig erfarenhet angående lämpligheten av dessa domstolar, ty jag har aldrig suttit med i en sådan. Men jag har suttit med i högsta domstolen, och med den erfarenhet, jag har från den tiden, måste jag på det bestämdaste intyga nyttan för högsta domstolen att hava tillgång till den sakkunskap, som de militära ledamöterna tillföra domstolen.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Edén: Herr talman! Det kan väl vara tillräckligt sagt i denna fråga — skulle jag tro — från deras sida, som måste motsätta sig detta utskotts-förslag, men jag kan i alla händelser icke underlåta att även jag uttala en viss förvåning över att konstitutionsutskottet kunnat komma till ett sådant yrkande, som det nu gjort.

Jag skall fästa uppmärksamheten på det faktum, att detta yrkande är utgåenget från en motionär, som, — jag tror på sju rader — helt enkelt kastat fram den tanken, att man skulle kunna avskaffa dessa militära ledamöter i högsta domstolen, och vilken såsom motivering för detta yrkande egentligen icke består mer än följande sats: »Det synes mig uppenbart, att ifrågavarande bestämmelse icke står i överensstämmelse med vår tids allmänna rättsuppfattning. Något verkligt behov av militär sakkunskap vid den juridiska prövningen

av de militära domstolarnas utslag i högsta instans torde icke heller föreligga.» Såvitt jag kan förstå, kunna båda dessa satser i hög grad betvivlas. Jag kan icke finna, att det skulle stå i någon dålig överensstämmelse med vår tids allmänna rättsuppfattning, att man vid prövningen av militära mål i högsta domstolen där adjungerar några representanter för det område, dit dessa mål höra. I det fallet har min förutvarande kollega herr Löfgren nyss påpekat, att det tvärtom står i mycket god överensstämmelse med hela den riktning, i vilken den moderna rättsuppfattningen tycks röra sig. Och det är icke heller styrkt, att något behov av dessa adjungerade ledamöters närvaro icke föreligger. Det är tvärtom fulltygat, att deras närvaro är till nytta och att de, som känna till dessa saker, icke ha någon anledning anse, att det kunde vara lämpligt eller önskvärt att avskaffa dessa adjungerade ledamöter.

Under sådana förhållanden skall jag för min del inskränka mig till att understryka, att det väl ändå vore i allra högsta grad besynnerligt, om riksdagen eller denna kammare skulle utan vidare hoppa på ett yrkande, som framkommit på så lösa grunder, mitt under det att en utredning av det problem, till vilket man anknyter sig, pågår. Det skulle efter min mening i och för sig vara fullkomligt tillräckligt att bara påpeka, att därest man nu tror, att den av riksdagen begärda utredningen kommer att utmynna i ett resultat, som ger grund för att avskaffa de militära ledamöterna i högsta domstolen, man må vänta, till dess resultatet föreligger. Men den förre justitieministern har nyss — och jag tror, att han bör kunna ha anspråk på att hans ord bli uppmärksammade, — uttalat den mening, att även om — såsom jag i varje fall icke alls vill motsätta mig — krigsdomstolarna avskaffas, följden ingalunda blir den, att man skulle kunna eller böra undvara de militära sakkunniga såsom adjungerade i de civila domstolarna, som då skulle upptaga till behandling de nuvarande krigsrättsmålen.

Det hela, måste jag säga, förefaller mig i mycket hög grad obetänkt, och jag kan icke rätt förstå, att utskottets ärade ordförande kan vända saken på det sättet, att han frågar sig, om man kunnat förebbringa bärande skäl, varför man icke skulle gå med på att avskaffa dessa militära ledamöter. Förut har det väl ändå alltid i grundlagsfrågor varit alldeles tvärtom, i det att man frågat: ha herrarna, som vilja en förändring, kunnat förebbringa bärande skäl för att den är behövlig och bör genomföras just nu? Det är dessa bärande skäl, som icke här kommit fram.

Då jag sålunda är fullt övertygad om att det riktiga är, att kammaren i varje fall låter denna sak vila på det sättet, att kammaren avslår ett så obetänkt och litet motiverat yrkande, återstår den frågan, huruvida man skall gå med på den av den förra regeringens föreslagna grundlagsändringen, vars ytterligt obetydliga innebörd är den, att de militära ledamöterna skola kunna få arvode. I detta fall kan man resonera både fram och tillbaka. Jag för min del kan icke finna något skäl, varför dessa militära ledamöter av domstolen skulle, i motsats mot vad som annars är förhållandet, vara utan arvode. då

*Ang. ändrad
lydelse av §
20 regerings-
formen.
(Forts.)*

Ang. ändrad
lydelse av §
20 rege-
rings-
formen.
(Forts.)

arvodsfrågan numera kommit att spela en så pass betydande roll, som den gör i vars och ens dagliga liv. Jag tror, att kammaren skulle handla rättvisast mot dem, om kammaren sålunda bifölle regeringens proposition; och jag ber att få yrka bifall till densamma, på samma gång som jag måste på det bestämdaste yrka avslag på utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr Jansson i Edsbäcken: Ja, herr talman, det är svårt för en lekman att riktigt kunna sätta sig in, i och uppträda i en sådan här fråga, men jag må säga, att jag av de skäl, som inom utskottet framförts från sakkunnigt håll, känt mig övertygad om att de militära ledamöterna skulle kunna avvaras.

Nu tror jag visst icke, att denna motion skulle ha framkommit, om icke propositionen om arvode åt dessa militära ledamöter förelagat. I detta avseende vill jag säga gent emot den närmast föregående ärade talaren, att det förekommer här i landet, att ledamöter i under rätt få tjänstgöra utan arvode. De få ikläda sig avsevärda uppoffringar för långa resor och därmed förenade kostnader utan något som helst arvode. De personer, det här är fråga om, ha sin fulla lön utan någon som helst löneförminskning för den timme eller vad det kan vara, som de tjänstgöra i rätten. Därför har jag ansett, att lika väl, krav därpå icke framkommit förut, även hädanefter dessa ledamöter skulle kunna undvara detta arvode, så mycket mera som det från sakkunnigt håll upplysts, att man skulle kunna helt och hållet avvara dem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rönng: Herr talman! Herr Edén framhöll alldeles riktigt mot den ärade ordföranden i konstitutionsutskottet, att man med all rätt kunde fordra, att det skulle framföras tungt vägande sakskaäl, för att riksdagen nu skulle vidtaga den grundlagsändring, som konstitutionsutskottet föreslagit. Efter detta herr Edéns yttrande begärdes ordet av herr Jansson i Edsbäcken, medlem av konstitutionsutskottet och i denna fråga tillhörande dess majoritet; och jag hade då väntat mig att få höra de tungt vägande sakskaäl, som kunde anföras till förmån för konstitutionsutskottets hemställan. Jag erfor då, att det enda skäl för ett bifall, som han kunde andraga, var, att de militära ledamöterna i högsta domstolen icke borde erhålla något arvode för detta sitt arbete. Men denna sak, kan väl icke föranleda att kammaren biträder utskottets hemställan, å vilken hemställan jag, herr talman, anhåller att i föreliggande punkt få yrka avslag.

Herr Löfgren i Stockholm: Herr talman! Det var endast ett uttalande av herr Jansson i Edsbäcken rörande ett i debatten fällt yttrande, som föranlett mig att begära ordet. Han antydde, att det förekom i mycket stor omfattning, att de, som deltaga i rättsskipningen vid underrätterna, äro tvungna att göra långa resor och att ådraga sig betydligt besvär för detta ändamål utan att få någon ersättning. Ja, det förekommer verkligen ännu i rätt stor utsträckning.

men det är allmänt anmärkt såsom ett missförhållande. Vid denna riksdag föreligger ett förslag, som jag vill minnas tillstyrkts av statsutskottet, att domare skola få ersättning för sina resor. Och riksdagen har skrivit till Kungl. Maj:t med yrkande, att samtliga nämndemän skola få ersättning såväl för resor som för inställelsen vid domstolen, och det är endast på grund av bristande tid vid utredningens utförande, som man icke kunnat framlägga förslag i detta avseende till denna riksdag. Sålunda har riksdagen tidigare, när det gällt rättsskipningen, uttalat sig för att även lekmännen, d. v. s. fackmännen på olika civila områden, som deltaga i rättsskipningen, skola få ersättning. Jag undrar då, om det är konsekvens uti att avslå en framställning om att i denna begränsade omfattning de militära ledamöterna av högsta domstolen skola kunna få arvode.

Ang. ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde de propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 68 ja, men 78 nej; och hade kammaren alltså avslagit utskottets hemställan.

§ 8.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 434, angående bestridande av kostnaderna för framlidna Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan Margaret's begravning;

nr 436, med förslag till dels förordning om ändrad lydelse av § 3 mom. 1 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalskrivning, dels ock förordning om ändrad lydelse av 15, 16 och 19 §§ i förordningen den 19 november 1914 om arvskatt och skatt för gåva;

nr 430, med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1920 års klass;

nr 431, med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga av 1917 års klass från fullgörande av en repetitionsövning; och

nr 432, med förslag till lag om ytterligare minskning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga av 1919 års klass.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 9.

Ang. ändrad
lydelse av §
20 regerings-
formen.

Fortsattes handläggningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 48.

Punkten 2) föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Löfgren* i Stockholm: Herr talman! Jag har ju redan i mitt tidigare anförande yrkat bifall till den kungliga propositionen, men med anledning av sättet för föredragningen av utskottets hemställan, som jag icke kände till, blir jag nödsakad att upprepa mitt förra yrkande.

Jag hemställer således, herr talman, om bifall till den kungliga propositionen.

Herr *Larsson* i Västerås: Med anledning av det beslut, som kammaren nyss fattat i första punkten, vill jag för min del framhålla, att det väl icke torde vara lämpligt, att kammaren nu ytterligare fastläser denna institution genom att formulera grundlagen på det sättet, att dessa militära ledamöter i högsta domstolen skulle kunna erhålla arvode.

Nu torde väl det skäl vara ganska bärande, som tidigare anförts av herr *Leander*, och som jag tror, att även en annan föregående talare, som i föregående punkt talade mot utskottets förslag, något var inne på, nämligen att man bör kunna avvakta den begärda utredningen och således låta grundlagen tillsvidare vara, som den för närvarande är. Beträffande behovet av arvode kan jag för min del icke heller se, att det skulle vara så stort. Det gäller ju här ganska väl avlönade personer, och de lära väl icke få vidkännas något avdrag på sin avlöning för den tid, som de sitta i högsta domstolen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan, jämväl i denna punkt.

Herr *Jansson* i Edsbacken instämde häruti.

Herr *Löfgren* i Stockholm: Jag förstår icke, att ett bifall till propositionen på något sätt skulle binda riksdagen för framtiden vid den ena eller andra anordningen. Att bifalla propositionen är endast att erkänna det berättigade i att så länge man har militära ledamöter i högsta domstolen, böra de som andra människor hava betalt för sitt arbete.

Som ett särskilt praktiskt motiv för bifall har jag redan förut nämnt, och ber att nu få upprepa det, att det har visat sig möta svårigheter att få lämpliga militära ledamöter i högsta domstolen, just på grund av att de icke haft arvode. Det är sålunda icke för ro skull, som yrkandet från Kungl. Maj:ts sida har framkommit, utan yrkandet är ett uttryck för ett praktiskt behov.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därá samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Ang. ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren, med avslag å konstitutionsutskottets hemställan i punkten 2) av utskottets förevarande utlåtande nr 48, bifaller Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 61 ja, men 86 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial, nr 144, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor; och biföll kammaren därvid vad utskottet hemställt.

§ 11.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m. dels ock i anledning därav väckt motion.

Ang. lag om ändring i vissa delar av vattenlagen m. m.

Genom en den 13 april 1920 dagtecknad proposition, nr 415, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om ändring i vissa delar av vattenlagen;
- 2) lag om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggnad av närliggande marks torrläggning;
- 3) lag om ändrad lydelse av 8 och 17 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet; samt
- 4) lag om ändrad lydelse av 39 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation.

I samband med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma av herrar *Bengtsson* i Norup och *Pettersson* i Bjälbo i andra kammaren väckt motion, nr 450.

Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i punkten intagna förslag till

- 1) lag om ändring i vissa delar av vattenlagen;
- 2) lag om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning;
- 3) lag om ändrad lydelse av 8 och 17 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet; samt
- 4) lag om ändrad lydelse av 39 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation.

B) att den i anledning av förevarande proposition väckta motionen nr 450 i andra kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten A).

Efter föredragning av utskottets i punkten intagna förslag till lag om ändring i vissa delar av vattenlagen anförde:

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Då jag vid förevarande lagförslags behandling begärt ordet, så har detta icke skett för att uttala någon allmän kritik av lagen. Den finner jag tvärtom synnerligen utmärkt och behöflig. Och jag förstår nog, att så som lagförslaget i dag ligger, skulle jag riskera att sätta herrarnas tålmod alltför mycket på prov, om jag inginge i någon omständlig diskussion. Det är blott med anledning av en detalj, en verkställighetsåtgärd i lagen, som jag kommer att göra ett yrkande.

I vår nu gällande dikningslag förefinnes som bekant den bestämmelsen, att den, som icke ansökt om företaget, kan genom tvångsåtgärder bli delaktig i företaget för den båtnad, han har av dikningen. Denna bestämmelse är tvivelsutan riktig så långt, som denna båtnad kan bestämmas, och synnerligast som detta skall ske, innan dikningen företages, d. v. s. förrättningsmännen skola på förhand avgöra, huru mycken båtnad det blir en gång, då företaget är fullbordat.

Beträffande den vanliga dikningen finnes enligt nu gällande lag för den tvångsanslutne ingenting att göra, utom att han kan i processväg, innan företaget sättes i gång, bestrida detsamma. Någon rättelse efteråt kan icke ske vid vanlig dikning. Men däremot. så snart företaget rubriceras under namnet vattenavledning, äger han en viss kortare tid, efter det företaget är fullbordat, avsäga sig båtnaden. Det är naturligtvis den mest radikala åtgärd han kan göra, och den har ostridigt åtskilliga nackdelar med sig, ty då skall den jord avskiljas från hans äganderätt, som motsvarar det, som ingått i företaget och som förbättringen kan uppskattas till. Det föranleder i sin ordning till synnerligen stort trassel i våra kamerala förhål-

landen och skapar naturligtvis också allt annat än tillfredsställande ägofigurer, då företaget i och för sig skall övertaga dessa jordbitar. Som ledamot av styckningskommissionen har jag nogsammt fått erfara — jag har sett det på åtskilliga lantnäterikontor — huru synnerligen otrevliga dessa fastighetsbildningar hava blivit, och kameratealt är det naturligtvis av stor olägenhet. Då är det naturligt, att man försökt ersätta denna nu gällande bestämmelse med något mera praktiskt och bättre, och i stort sett får jag ge dem, som slutligen redigerat detta lagförslag, det omdömet, att så långt man gärna kan komma i bestämmelser för att trygga den gamla rätten på modernare sätt, har man verkligen gjort aktningvärda ansträngningar.

Faran vid dessa större företag för den tvångsanslutne ligger däri, att man såsom vid allt annat mänskligt kan taga fel, och det har visat sig mer än en gång, att man så grundligt tagit fel, att till och med Kungl. Maj:t och kronan — jag tror, det var för ett halvt tjog år sedan — lät hos riksdagen anhålla, att den förbättring, som skulle uppstått, å ett företag, skulle avskrivas som ren förlust, ty man kunde icke disponera kronoegendomen, ifall arrendatorn skulle betala ränta på den beräknade bättringskostnad, som uppstått. Kungl. Maj:t och kronan hade nämligen icke av sagt sig båtnaden — det hade förresten icke sett så synnerligen bra ut, om man i ett dylikt företag gjort det. Då kan man verkligen förstå, att det kan spela så många ovissa faktorer in i det större företaget.

Nu tillkommer även något nytt, nämligen de s. k. vattenregleringarna. Dem hade man icke förr att räkna med. När industrien också skall uppträda som part i målen, då det gäller dessa stora företag, händer det naturligtvis ytterst lätt, att oberäknade förhållanden uppstå, som man icke med bästa vilja i världen kan få riktigt klara för sig, då förrättningen planlägges. Nu har man här bestämt, att avsägning av båtnaden icke får äga rum vid dylika företag. Det finnes endast en form kvar, nämligen vid invallning. Där finnes ett modernt sätt att avsäga sig den. Men därom skall jag icke nu yttra mig. Man har i stället medgivit, att ett år, nästa kalenderår, efter det företaget är färdigställt, äger delägare, som ej sökt företaget och ej heller förenat sig med sökanden, att påkalla ny uppskattning av båtnaden. Och det är naturligtvis en mycket god bestämmelse i och för sig, ty då kan han lättare avgöra, huru långt båtnaden, så att säga, blir praktisk gripbar. Man har ett helt år på sig för att se huru det ställer sig om vintern och om våren, då vårfloden kommer, liksom ock så om sommaren o. s. v. i fortsättningen. Men så har man kommit till en underlig bestämmelse här, och det är, att man i Kungl. Maj:ts proposition föreskrevit, att denna reviderande uppskattning — ty en sådan är det i verkligheten — skulle förrättas av samma personer, som verkställt den första. Det tror jag vara något enastående, att man bestämmer, att personer skola verkställa en revidering av sitt eget arbete, som de förut ha gjort. Och den, som känner människonaturen ett litet grand, får lätt klart för sig, att där skall sannligen mer än mycket till, om dessa män skola erkänna, att de egentligen varit inkompetenta att göra det första

*Ang. lag om
ändring i
 vissa delar av
vattenlagen
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.

(Forts.)

gången. Det är ändå kontentan, om de ändra uppskattningen. Det gör gärna ingen, såvitt han har någon krok att krypa i. Och vad återstår? Jo, det är naturligtvis processvägen hela vägen uppåt.

Nu har utskottet i någon mån mildrat denna bestämmelse. Den återfinnes i utskottets utlåtande på sidan 51, femtonde raden nedifrån. Där står: »Sådan ny uppskattning skall efter ansöknings-tidens slut så snart lämpligen kan ske verkställas av de synemän, som förrättat den föregående uppskattningen, eller, om hinder möter för dem *eller det finnes lämpligare*, av andra.» Ja, det där sista förbehållet låter ju icke så illa, »om det är lämpligare». Men på vad sätt skall Konungens befallningshavande pröva denna lämplighet? Jag har svårt att förstå, vad utskottet egentligen menat med det, på vad sätt det skulle kunna göras. Skall det bero på den, som är klagande, vad han är för en person? Eller skall det bero på, om det är ett stort företag, eller om det är många klagande etc.? Konungens befallningshavande saknar vid den tidpunkten alla möjligheter att avgöra, om klagandens ansökan är befogad eller icke. Det är just det, som jag finner vara absolut omöjligt för Konungens befallningshavande att objektivt bestämma vid den tidpunkt, det här gäller, lämpligheten nämligen av att förordna andra synemän. Jag kan nämligen icke fundera ut något sätt, varpå Konungens befallningshavande skall kunna avgöra den där lämpligheten, och jag förstår heller icke, varför det behöves. Ty risken av att Konungens befallningshavande utser andra synemän än de första, är den, att det i regel blir dyrare, och den risken löper den klagande själv. Bli hans klagomål ogillade, får han betala kostnaden. Det är alldeles solklart. Då förstår jag icke, varför man på juristhåll så envist har fasthållit vid denna bestämmelse. Jag tycker, att var och en kan förstå, att skall en revision ske, bör den verkställas av personer, som icke gjort den första värderingen och uppskattningen. Det borde, tycker jag, vara regeln, och endast om det är en obetydlig sak, en småsak, då tycker jag, att det är lämpligt att förordna de gamla. Ty man måtte ha en mycket dålig psykologisk blick, om man tror, att detta skall vara klokaste sättet att få en saklig prövning. Man kan icke göra den invändningen häremot, att kostnaden blir större, därför att den klagande själv löper hela risken och får betala den. Och vill han göra det, då tycker jag, att det må vara honom unnat. Men han har åtminstone den möjligheten, att han får sina skäl och sina åsikter bedömda av andra personer än dem, som gjort den första uppskattningen. Och det gäller nu, sedan man tagit industrien med stora, allvarliga saker och icke småsaker. Och man vet, när olika intressen kollidera, hur man då kan spänna för och det grundligt.

Jag tror därför verkligen, att det är befogat, att den, som vill söka ändring i uppskattningen av båtnaden, kan med säkerhet påkalla andra synemän än de första. Jag förbiser visst icke, att sedan processen kommit i gång, kan det bli syn återigen. Men är bevismaterialet från början skeft lagt, då är sannerligen svårt för en part, synnerligast en mindre jordägare, att få det lagt till rätta. Nu håller jag naturligtvis icke strängt på det, att det i varje obetydligt

mål skall nödtvunget vara nya män, ty ett mål kan vara så obetydligt, att det ej behöves. Men jag finner icke något bärande skäl, allra minst i Kungl. Maj:ts proposition, varför det tvunget skall vara de gamla. Här förutsättes naturligtvis, att de gamla leva, ty eljest kan man icke få dem.

Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att beträffande 10 kap. 77 § anhålla om proposition på sådan ändring, att den mellanmening, som förekommer på sidan 51 och börjar på femtonde raden nedifrån och slutar på tolfte raden, där det heter, »som förrättat den föregående uppskattningen, eller om hinder möter för dem eller det finnes lämpligare, av andra», måtte uteslutas ur lagparagrafen. Då äga Konungens befallningshavande fri rätt att utse vem de vilja till att göra den reviderande synen.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Jag skall ej yttra mig om den punkt, som den senaste talaren berörde, utan endast be att få göra ett par små erinringar mot det föreliggande förslaget. Jag vill emellertid dessförinnan uttala min stora tillfredsställelse med att detta skickligt utarbetade lagförslag nu föreligger, och att man därmed får slutstenen lagd i den vattenlagstiftning, som under de senaste åren i riksdagen genomförts.

Mina anmärkningar gälla detaljer, särskilt beträffande förhållandet mellan vattenkraftindustrien och lantbruket. Det blir så ordnat genom förslaget, att ett vattenavledningsföretag får rätt att inkräkta på ett obebyggt vattenfall, om nyttan av företaget endast är så stor, att den överväger skadan i enkel proportion. Som herrarna torde erinra sig, har man i fråga om vattenkraftregleringar och vattenkraftföretag fordrat, att nyttan skall vara tre gånger skadan på odlad jord och ängsmark och två gånger övrig skada. Nu kan man ej draga ut någon direkt konsekvens av dessa tal. Men enligt min uppfattning är det påtagligt, att här kommer fram en viss missproportion, som ej är föranledd av enbart sakliga skäl.

Sedan vill jag endast säga ett par ord med anledning av herr Olssons i Kullenbergstorp yttrande, att i fråga om vattenregleringsföretag industrien numera är part tillsammans med jordbruket. Detta samarbete, som den nya lagstiftningen, såväl den lukrativa som den defensiva, avsett att främja, kommer icke, tyvärr, fullt till sin rätt, genom föreliggande förslag, i vad angår invallningar, som jag i detta sammanhang särskilt tänker på. Det är ofta så, att ett i och för sig nyttigt vattenregleringsföretag skulle göra det önskligt att få till stånd en samverkan, även om det blir en tvångssamverkan, mellan industrien och jordbruket i fråga om invallning. Det kan annars hända, att jord onödigtvis blir översvämmad. Och det kan många gånger uppstå sådana förhållanden, att ett för landet nyttigt vattenregleringsföretag ej kan komma till stånd, därför att man ej kan med lagens hjälp få till stånd ett samarbete mellan jordbruket och vattenkraftsindustrien, när det gäller invallning. Sålunda kunde de, som äga den jord, som kunde med fördel invallas, sätta sig emot detta, om initiativet kommer från vattenkraftsidan, så att säga.

*Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.
(Forts.)

Det är endast ett beklagande i detta avseende, som jag velat giva uttryck åt, men jag anser mig på frågans nuvarande ståndpunkt icke böra göra något yrkande, under förhoppning, att frågan icke kommer att vara avglömd.

Jag har således icke något yrkande att göra.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Beträffande det sista yttrandet, det av herr Lübeck, tror jag knappt, att det är skäl att nu riva upp en debatt över vattenkraftens och jordbrukets intressekollisioner med varandra. Jag tror, att de ha på lämpligt sätt blivit avvägda såväl genom denna lag som genom de beslut, som förut fattats rörande vattenlagstiftningen.

Herr Lübecks första anmärkning hänförde sig till beslut, som blivit fattade i samband med de föregående delar av vattenrättslagen, som blivit antagna. Vad åter invallning beträffar, tror jag, att man får iakttaga en viss försiktighet, så att man ej lämnar för stora möjligheter till tvång för deltagande i invallningsföretag, vilkas ekonomi med rätta anses vara något mera tvivelaktig än vattenavledningsföretagens.

Vad beträffar den detaljanmärkning, som gjordes av herr Olsson i Kullenbergstorp, och det ändringsyrkande han framställde, tror jag ingalunda, att den bestämmelse, som blivit i propositionen intagen och av oss något jämkad, beror på någon envishet från juristhåll, som han gjorde gällande, utan att tvärtom den praktiska erfarenheten även där står bakom det förslag, som här föreligger. Denna förnyade besiktning är ingalunda något nytt för denna lag, utan den förekom även i den gamla digningslagen och överlämnades då åt de besiktningsmän, som gjort den första synen. Vad vi tvärtom kommit till, är att det blivit möjligt för Konungens befallningshavande att tillsätta andra besiktningsmän. Det måste givetvis vara praktiskt, att de personer, som gjort den första synen och således i detalj känna till allt, bliva i tillfälle att göra den nya och iakttaga de faktiska förhållanden, som senare inträtt och kunna ha inflytande på bestämmelserna rörande den båtnad, man vill fastställa. Det ligger ingalunda så till, som herr Olsson i Kullenbergstorp ville göra troligt, att det skulle för dessa synemän innebära ett underkännande av deras kompetens, om man skulle komma till annat resultat.

Man har ju tänkt sig, att denna förnyade syn skulle kunna tillkomma av två anledningar. Den kan komma till stånd därigenom, att synemännen själva uppskjuta värderingen till en sådan senare syn just på den grund, att faktiska förhållanden, då den första synen förrättades — på grund av att marken är vattendränkt, är översvämmad med vatten o. s. v. — göra det svårt för att icke säga omöjligt att företaga en riktig värdering. Då ha de själva rättighet att uppskjuta den slutliga värderingen till en senare syn. Men om så icke skett, lämnas möjlighet för parterna att begära en sådan syn. Då tycker jag, att det skulle vara rätt egendomligt, om icke dessa betrodde män skulle vara villiga att iakttaga och lägga märke till den större möjlighet, som vid detta senare tillfälle lämnas dem att kom-

na till ett riktigt resultat. Att givetvis förrättningen, då det är samma personer, skulle gå fortare och därför bliva billigare, torde också vara uppenbart; och fördenskull är det i regel önskvärt att få den nya synen förrättad av de föregående synemännen. Men där-
 emot kan man tänka sig sådana förhållanden, att den förra synen av en eller annan anledning varit sådan, att verkligt berättigade anmärkningar kunna riktas mot förrättningsmännen, och då lämnas ju genom det tillägg, som utskottet gjort, möjlighet för Konungens befallningshavande att tillsätta andra förrättningsmän.

Den enda skillnad, som skulle åstadkommas genom den förändring, som av herr Olsson i Kullenbergstorp föreslagits, är givetvis den, att skälighetsprövningen uteslutande utan några regler skulle överlämnas till Konungens befallningshavande. Enligt den formulering, som nu finnes, gäller det i stället, att i regel bör man gå till de gamla förrättningsmännen, men om det finnes andra skäl, så får man gå till andra. Konungens befallningshavande är ju icke sakkunnig på detta område, så att han kan bedöma besiktningsmännens kompetens, men om herrarna läst igenom motiveringen till utskottets utlåtande, så ha ni funnit, att vi där hänvisat till en utväg för Konungens befallningshavande att skaffa sig möjlighet att döma i detta fall, och det sker genom att vända sig till vattendomaren, som genom den erfarenhet, han vunnit vid dessa ärendens behandling om huru förrättningsmännen skött sig förut, skaffat sig en personkännedom på området, som av Konungens befallningshavande bör utnyttjas.

Till sist tror jag, att till grund för de anmärkningar, som framkommit på denna punkt ligger en missuppfattning av ifrågavarande syns uppgift, då man vill i den se ett slags rättsmedel över den första synen, innebärande en högre instans över den. Men så är ju ingalunda avsett. Avsikten är endast att komma till en förnyad prövning på grund av nya faktiska förhållanden. Det rättsmedel, som finnes, gives genom överklagande av synerättens beslut hos vattendomstolen, och denna vattendomstol — det få vi erinra oss — sitter inne icke blott med formell och juridisk kompetens, utan den har ju också fackkunskap på området. Den kan gå till förnyad syn, och vid denna syn komma att vara närvarande såväl vattenrättsdomaren och nämnden som en speciellt sakkunnig medlem av vattendomstolen, en vattenrättsingenjör.

Jag tror därför, herr talman, att den avfattning, som paragrafen fått i utskottets förslag, bäst anpassar sig efter de verkliga förhållandena; och jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då utskottets ärade ordförande bland annat uttalade, att den nya synen gällde sådant, som man tilläventyrs, då företaget planerades, icke bestämt kunde avgöra — det kunde förhålla sig så, att marken var höljd av vatten eller dylikt — så förbisåg den ärade talaren, att detta omtalas i den 78 §. Men det är icke mot denna §, som jag vänt mig, ty i den paragrafen är åt synemännen förbehållen rätten att efter företagets

*Ang. lag om
 ändring i
 vissa delar av
 vattenlagen
 m. m.
 (Forts.)*

Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.

(Forts.)

utförande noga precisera värdet för båtnaden. Men den 77 § däremot gäller sådana saker, där man på förhand bestämt klargjort fördelningen och därmed följande kostnader. Och då den ärade talaren särskilt uttalade, att Konungens befallningshavande skulle kunna vända sig till vattendomaren för att kunna få reda på — jag antar, att detta var meningen — huru förrättningsmannen handhaft sitt uppdrag, så är väl ändå ett sådant tillvägagående icke riktigt.

Det är väl ändå anmärkningsvärt, att talaren icke på något sätt kunnat påvisa, att mitt yrkande, om det bifölles, skulle föranleda några som helst olägenheter på något håll. Då har ju Konungens befallningshavande full frihet. Och jag antar, att följden då blir, att om den klagande önskar och står för kostnaden — som naturligtvis blir större, om han får nya synemän — så får han också sådana utsedda av Konungens befallningshavande. Det tror jag blir den reella följden. Men det lär väl knappast bli följden, om utskottets förslag antages. Och det är alldeles omöjligt, vågar jag påstå, att bevisa, att någon skada sker genom ett bifall till vad jag föreslagit. Att de, som varit med första gången, känna bättre till saken, får icke vara något avgörande skäl, ty detsamma kan sägas om så mycket annat, som är underkastat förnyad prövning.

Jag tror därför, att alla sakliga skäl tala för att kammaren följer det yrkande, som jag gjort. Och de invändningar, som gjorts med hänsyn till kostnaderna, neutraliseras genom att den klagande själv står risken, och då är det nog ingen av parterna, som har någon olägenhet härav.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman, mina herrar! Herr Olof Olsson har givit det erkännandet åt förslaget om ändringar i vissa delar av vattenlagen att det i stort sett är väl utarbetat. Han har också erkänt, att det gjorts aktningvärda ansträngningar för att bringa det i överensstämmelse med de förhållanden, som nu råda. Det är endast i en detalj, han föreslagit ändring.

Jag har i egenskap av kommittéledamot deltagit i utarbetandet av det lagförslag som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition i ärendet. Jag hoppas att det någorlunda håller måttet. Emellertid håller jag dock icke på att det i alla detaljer ovillkorligen skall vara i överensstämmelse med kommittéförslaget utan i den mån det kan göras förändringar i detsamma till det bättre, vill jag naturligtvis icke motsätta mig. att sådana vidtagas, och jag skall gärna biträda förslag, gående i den riktningen.

Nu har det framhållits att den avfattning, som givits åt den 77 § är väl snäv. Jag medger, att så kan vara förhållandet, men detta har ju, som herrarna finna, blivit avhjälpt genom utskottets formulering. och jag tycker, att utskottet avfattat paragrafen ifråga på ett sådant sätt, att det bör kunna tillfredsställa även de anspråk, som herr Olsson har i detta avseende. Ty här har man ju velat bereda möjlighet att, om så kan finnas lämpligt, påkalla nya synförrättningsmän vid uppskattningen av båtnaden. Han medgav visserligen, att då det gällde smärre förrättningar, så vore det icke nödvändigt att påkalla

nya förrättningsmän, men ansåg, att såsom *regel* borde man uppställa, att förrättningsmännen skulle vara nya. Jag tror emellertid, att det skulle kunna leda till osäkerhet och till omotiverade rubbningar, ty det är icke så lätt för de nya förrättningsmännen att kunna sätta sig in i alla de detaljer och saker, som behövas för att på ett riktigt sätt kunna bedöma ifrågavarande angelägenheter. Jag instämmer med utskottets ärade ordförande uti, att givetvis ha de förutvarande synemännen bättre förutsättningar att kunna bedöma dessa förhållanden, varom fråga är och man skall icke skapa sådana möjligheter, att vad en syneförrättning utfört skall kunna kullkastas, utan det bör ske endast i sådana fall, då verkliga anledningar därtill föreligga. Jag är övertygad om att de synemän, som förut haft förrättningen om hand, ha de allra största förutsättningarna att verkställa den nya uppskattningen på ett riktigt sätt. Med den ändring, som utskottet företagit, tror jag icke man kan säga annat än att det, varom herr Olsson i Kullenbergstorp erinrat, är tillgodosett i så stor utsträckning, som det kan vara lämpligt. Att gå därutöver skulle jag för min del icke anse förenligt med klok försiktighet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Landeryd och *Andersson* i Knäppinge.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner först på godkännande av utskottets förevarande lagförslag samt vidare på godkännande av samma förslag med den ändring, som under överläggningen påyrkats av herr Olsson i Kullenbergstorp; och godkände kammaren utskottets förevarande lagförslag.

Övriga i punkten intagna lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Vidare förekom till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående kommunalisering av biografväsendet.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 297, hade herr *Hage* hemställt, att riks-

*Ang. lag om
ändring i
vissa delar av
vattenlagen
m. m.
(Forts.)*

*Ang. kom-
munalisering
av biograf-
väsendet.*

Ang. kom-
munalisering
av biograf-
väsendet.
(Forts.)

dagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning, huruvida och på vilket sätt en kommunalisering av biografväsendet lämpligen skulle kunna ske, och för riksdagen framlägga de förslag, vartill en dylik utredning kunde för-
anleda.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och på vilket sätt kommunerna kunde beredas möjlighet till ökat inflytande på biografverksamheten genom tillämpandet av ett koncessionssystem, som desstutom för de kommuner, som så önskade, medgäve rätt till kommunal biograförelse, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde för-
anleda.

Reservationer hade avgivits:

av herr *Johanson* i Huskvarna; samt

av herrar *Berggren*, *Welin*, *Westman* och *Olsson* i Labbemåla, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd för-
anleda.

Utskottets hemställan upplästes. Därefter anförde:

Herr *Berggren*: Herr talman! Utskottet har vid behandling av denna fråga delat sig i två hälfter, av vilka den ena velat i modifierad form tillstyrka motionen, under det den andra hälften ansett, att utskottet bort avstyrka densamma. Det är icke underligt, att utskottet delat sig, ty det gäller här icke blott en lämplighetsfråga utan en principfråga av ganska djupgående art. Det gäller huruvida enskilda affärsföretag, som visat sig vinstgivande, på denna grund skola läggas under det allmänna eller om de enskilda företagen fortfarande skola fritt få driva den verksamhet, som de förut fått öva. Jag anmärker, att det här icke gäller några nationalriksdomar i och för sig. Det är icke fråga om naturtillgångar, som kunna sägas ha alldeles särskilt intresse för det allmänna, utan det gäller rena affärsföretag.

Motionären har yrkat på, att man skulle genom kommunalisering av biograferna bereda kommunerna den inkomst, som de enskilda nu draga av biografverksamheten, och han har anvisat två vägar, på vilka man skulle kunna nå det resultatet. Den ena vägen är expropriation av de biografier, som redan finnas, och den andra är ett koncessionssystem, lagt i de kommunala myndigheternas händer och varigenom dessa sattes i tillfälle att förhindra enskild biografverksamhet för att i stället inrätta kommunala biografier.

Då nu utskottet varit enigt i att avstyrka förslaget om expropriation och icke ens motionärens egna meningsfränder velat gå med härpå, anser jag mig icke behöva uppehålla mig vid de skäl, som varit avgörande, då utskottet avstyrkt den delen av motionen. Den andra utvägen, nämligen ett koncessionssystem, lagt i de kommunala myndigheternas händer och varigenom de kunna förhindra enskild bio-

grafverksamhet och i stället inrätta kommunala biografier, skall jag däremot något sysselsätta mig med. Det är därvidlag två skäl, som ha varit bestämmande för såväl motionären som utskottet. Det ena skälet är, att det genom en kommunalisering skulle beredas möjlighet till ökad kontroll över biografverksamheten, och det andra skälet är, att härigenom skulle tillskyndas kommunen ekonomiska fördelar. Det har därvid syntts, som om motionären fäst huvudvikten vid det senare skälet, under det utskottsmajoriteten har mera lagt vikt vid den kontrollerande delen av spørsmålet. I avseende på den ökade kontroll, som kommunaliseringen av biograferna skulle medföra, har det först och främst framhållits, att därigenom skulle öppnas möjlighet att få bort en del mindervärdiga films, som förevisas ute i bygderna. Härtill ber jag först få anmärka, att den censur, som för närvarande utövas av statens biografbyrå, enligt vad utskottet förvissat sig om, fungerar så väl man över huvud taget åtminstone under nuvarande förhållanden kan begära, ja, synnerligen tillfredsställande till och med. Det utsluter dock icke, att en skärpning av den nuvarande censuren kunde vara behövlig, och biografbyrån har själv framhållit, att detta vore önskvärt. Byrån är nämligen bunden av biografstadgan, som föreskriver, att censurering får äga rum endast då det gäller films, som kunna anses osedliga eller ge impulser till brott eller kunna verka förråande. Nu finnes det en del films, som äro kulturellt värdelösa eller till och med verka förskämmande på smaken. Ja, det har även använts ett så starkt uttryck om dem, som att de äro fördummande, och det vore givetvis önskvärt, om sådana films kunde bortcensureras. Men detta synes böra ske på annan väg, nämligen genom en ändring av biografstadgan, så att det bleve biografbyrån möjligt att förfara strängare i detta fall. Det synes däremot icke lämpligt att lägga någon sencurbefogenhet i de kommunala myndigheternas händer. Det är naturligtvis av vikt, att det råder en viss enhetlighet i den censur, som utövas, så att icke en film tillåtes i en kommun och förbjödes i en annan. Ätminstone så länge biograferna finnas i enskildas händer, skulle det nämligen välla avsevärda svårigheter med en sådan anordning. Jag anser sålunda, att den skärpning av biografensuren, som kan vara önskvärd, bör ske genom biografbyrån, och härför förutsättes ändring av biografstadgan.

Det har vidare framhållits, att genom en kommunalisering vederbörande myndigheter skulle få möjlighet att begränsa biografernas antal. Detta är nog riktigt, och jag anser, att det skulle vara till fördel. Det erkännandet skall jag ge motionären och utskottet, att en begränsning av antalet vore mycket önskvärd, och det kan vinnas genom den utväg de föreslagit. Det har dessutom påpekats, att man skulle kunna öva en strängare kontroll över de lokaler, som användas, de hygieniska anordningar, som där vidtagas o. s. v., och jag tror också, att man skulle kunna vinna något på den vägen. Jag vill gärna göra det medgivandet, ehuru jag tror, att redan nu hälsovårdsmyndigheterna i städerna ha en ganska vidsträckt befogenhet i detta avseende.

Vad som emellertid för motionären varit det huvudsakligen av-

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

*Äg. kommunalisering
av biograf-
väsendet.*

Fortst.)

görande har varit den ekonomiska sidan av saken, och därvid ha särskilt förhållandena i Norge varit vägledande. Det har påvisats, att i Norge, där man kommunaliserat biograferna, dessa ha blivit för kommunerna givande inkomstkällor, som satt dem i tillfälle att tillgodose särskilt en del kulturella krav. Det gäller då för oss att göra en jämförelse mellan det system man i Norge tillämpar och det man i Sverige tillgripit i och med nöjesskatten. En sådan jämförelse visar, att det i Norge använde systemet givit avsevärt mera, fastän den tid, vi haft nöjesskatt i Sverige, varit så kort, att man icke härav kan draga några fullt giltiga slutsatser. Emellertid vill jag framhålla, att de erfarenheter man haft i Norge vunnits under helt andra förutsättningar än som skulle föreligga vid en kommunalisering i Sverige under nuvarande förhållanden. Där genomfördes nämligen kommunaliseringen genom en lag av 1913, sålunda på en tid, då ännu biografverksamheten låg så att säga i sin linda. Det fanns ett fåtal enskilda biografer, och det var sålunda lätt att komma till en uppgörelse med deras ägare, under det att man i Sverige nu har en utveckling av biografväsendet, som givetvis skulle göra det synnerligen svårt att komma till en dylik uppgörelse, i den händelse en kommun skulle besluta sig för att förhindra enskild biografverksamhet och i stället öppna kommunal sådan. Jag tror, att vi här stå inför ekonomiska frågor av så stor räckvidd, att man måste ställa sig synnerligen betänksam, innan man ger sig in på desamma.

En annan sak, som också nu försvårar en lösning och som säkert skulle väsentligt minska den ekonomiska vinsten, är att vi nu ha en sådan dyrtid, att man alldeles säkert icke kan åstadkomma lokaler för tillnärmelsevis de kostnader, som voro gällande i Norge, då man där skred till en kommunalisering. Jag tror därför, att den vinst vi i Sverige skulle få av kommunaliseringen bleve betydligt mindre än den vinst, som man erhåller i Norge, och kanske icke avsevärt skulle överstiga den inkomst man nu har genom nöjesskatten. Och då har jag för min del icke kunnat vara med om att slå in på en väg, där vinsten kanske skulle bli rätt så tvivelaktig men de ekonomiska riskerna rätt stora och där kommunerna skulle komma in på ekonomiska frågor av mycket stor räckvidd. Jag vill därvid även framhålla en annan sak, som kan komma att väsentligt inverka på det ekonomiska resultatet. Vi veta ju, att nöjeslivet är underkastat växlingar. Det är icke alls säkert, att biograferna kunna hålla sig uppe på samma sätt, som de gjort under de första åren. Det uppgives åtminstone, att man redan kunnat förmärka en betydande tillbakagång i biografbesöken, och att sålunda inkomsten av biograferna skulle vara stadd i någon minskning. Det är nu en fråga, som det kan vara svårt att avgöra, men den medför i alla fall, att man måste ställa sig betänksam. En annan sak ber jag också därvidlag få framhålla. Vi veta, att de tekniska hjälpmedlen äro underkastade så stark och rask utveckling, att vad som kan vara ett modernt nöje i dag, kan om någon tid visa sig omodernt, och att det då kan uppstå andra nöjesformer, som tilltala allmänheten mera. Det är givet, att en kommun har vida svårare för att anpassa sig efter de nya förhållan-

dena än vad fallet är med en enskild företagare. Jag tror sålunda, att man har väsentligt överskattat de ekonomiska fördelarna och icke tillräckligt vägt mot dem de ekonomiska konsekvenser, som förslaget skulle kunna ha i motsatt riktning.

Så vill jag vidare framhålla, att vi nu i Sverige ha en starkt blomstrande filmindustri, som givetvis under kristiden huvudsakligen måst hålla sig till den inhemska marknaden men nu börjar föra ut films även på världsmarknaden. Det har uppgivits från mycket tillförlitligt håll, att denna filmindustri åtminstone tills vidare är beroende av att äga stöd i de kommunala biografer, som filmbolagen äga, och vi ha all anledning att känna tillfredsställelse över, att denna industri kan blomstra och dess alster finna användning även utomlands och bli en världsartikel, ty vi få erkänna, att biografen är ett utmärkt medel att göra vårt land, våra kulturella inrättningar och vår litteratur kända i utlandet, och att den i det avseendet är kanske bättre än några andra liknande hjälpmedel kunna vara.

På grund av dessa förhållanden har jag för min del ansett mig böra reservera mig mot det slut, vartill utskottet kommit, och jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen, som innebär ett avslag på den väckta motionen.

Herr Johanson i Huskvarna: Herr talman! Då jag vid detta betänkande avgivit en blank reservation, ber jag att få yttra några ord.

I huvudsak instämmer jag med reservanternas i den motivering, som de ha givit för sitt avslagsyrkande. Ett uttalande, som förekommer i sista stycket på sid. 12, har jag emellertid icke velat göra till mitt. Det avser filmindustrien, och reservanternas säga där, att man har anledning att önska denna industri all framgång. Jag förstår mycket väl att denna industri har vissa uppgifter att fylla under sådana förhållanden, som för närvarande råda. Men för min del vill jag inte gå huru långt som helst, då det gäller att stödja en sådan industri. Man må väl ändock besinna, att densamma är improduktiv och genom hela sin verksamhet icke åstadkommer varor för livets uppehälle, utan rör sig på ett alldeles särskilt område, som går ut på att förskaffa människor nöjen, och under sådana förhållanden menar jag, att man icke bör gå hur långt som helst för att understödja industrien i fråga. Det är detta jag velat ta avstånd ifrån.

Vidare vill jag säga, att då jag nu ansluter mig till reservationen, så vill jag därmed icke ha sagt att allt på detta område är bra som det är, utan det framstår fastmer som ett önskemål att kunna göra något i avsikt att förbättra nöjeslivet och om möjligt motarbeta de dåliga nöjena. Vid 1919 års riksdag väcktes här av herr Bengtsson i Norup en motion, som behandlades i sällskap med andra motioner, och med anledning av denna motion begärde utskottet en utredning i fråga om vad som från statsmakternas sida ytterligare kunde göras för en vidgad folkbildningsverksamhet och för åstadkommande av förädlade folknöjen för ungdomen i avsikt att bekämpa dåliga ungdomsnöjen. Hade denna fråga nu legat på samma sätt

Ang. kommunalisering av biografverksamheten.
(Forts.)

Ang. kommunalisering
av biografväsendet.
(Forts.)

som 1919, så hade jag för min del icke velat motsätta mig en skrivelse om utredning, utan tvärtom, jag hade gärna förenat mig i yrkandet på en sådan. Så som denna motion nu är lagd, kan jag emellertid icke vara med om att vi nu skola begära en utredning. Motionären har lagt sin motion på det sättet, att man skulle genom att gå den väg som han föreslagit, nämligen att införa koncessionssystem på biograf- och därefter kommunalisering, skaffa kommunerna betydande inkomster genom denna rörelse. Det är tvivelaktigt, huruvida en sådan utväg är den rätta. Ty bleve biograferna kommunaliserade och deras verksamhet lagd på sådan grund, att den skulle inbringa stora inkomster till kommunerna, så skulle det framstå såsom något lockande att driva upp denna rörelse så långt som möjligt för att skaffa största möjliga inkomster. Skall målet uppnås ligger enligt min mening icke någon riktig logik i motionärens framställning. Hade emellertid saken legat så före, som den gjorde 1919, så hade jag som sagt icke alls velat motsätta mig en utredning.

Det är på ett område, som det synes mig brista betydligt med avseende på efterlevnaden av de bestämmelser vi nu ha. Reservanterna säga, att den censur som vi ha arbetar tillfredsställande i stort sett. Däri vill jag instämma. Men det brister åtskilligt, det är min erfarenhet från landsbygden, i det efterlevnaden av biografstadgan icke övervakas i kommunerna, utan jag tror för min del, att många gånger kan åtskilliga filmer förevisas, som till och med äro kasserade av biografcensuren. Jag har därför för min del tänkt, att det i första hand borde ordnas så, att kommunerna valde en biografnämnd, som skulle ha i uppdrag att övervaka att åtminstone de lagar vi ha efterlevdes.

Emellertid skall jag nu icke upptaga tiden längre, utan ber att i övrigt få ansluta mig till vad som sagts av föregående talare och yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Elldin: Det är rätt underligt att herr Johanson, som föregående år var med om en skrivelse med anledning av en motion, vari begärdes utredning »på vad sätt samhället må kunna vinna ökat inflytande på biografväsendet», icke kunnat gå med på den kläm. vartill utskottets majoritet kommit. Förra året var han tillsammans med sina medmotionärer mycket ivrig, när det gällde att befordra denna angelägenhet. Redan då såg han »en stor fara i dröjsmålet». Det säges i den motion, som åsyftas: »Få biograferna fortsätta vilt sina uppjagande och onaturliga sensationsdramor, utan att den ansvarsmedvetna delen av samhället har tillfälle att på något sätt gripa in, får den enskilda vinsthungern här ensam göra sig bred, så är den dag ej avlägsen, då våra folkuppfostrare förlorat greppet om vår ungdom.» Och man kommer i denna motion och i dess motivering fram till en sådan sats som att »utan särskild koncession skulle ingen biograf-rörelse få drivas». »Man borde således överväga lämpligheten av att inrätta kommunala biograf-», säger man på en annan sida.

Det är en något egendomlig ställning herr Johanson nu intagit. Jag kan ej gå med på hans yrkande om en kommunal nämnd för att

censurera själva filmernas halt och mönstra ut dem på det sättet. Härvidlag ha vi nog det bästa skyddet i en central filmcensur.

Varför jag måst ställa mig på samma standpunkt som majoriteten, skall jag söka med några ord förklara. Det kan väl icke förnekas av någon, som har ögonen öppna och vill se objektivt på den angelägenhet, vi nu resonera om, att filmen har en utomordentlig förmåga att draga folk till sig och har lyckats att draga till sig både folks intressen och pengar i ganska hög grad. Nu vill man göra gällande, försöksvis åtminstone, att folk icke längre skulle gå så mycket på biografen, att antalet besökande sjunkit. Detta antal är emellertid ännu rätt så betydande. Enligt en pressuppgift voro biografbesöken så pass många i Stockholm under föregående månad, att nöjesskatten lämnade 125,000 kronor. Då nu denna nöjesskatt är cirka 15 procent på bruttoinkomsten, så har således folk i Stockholm under april månad offrat cirka 833,000 kronor på biografbesök. Om man räknar högt, d. v. s. räknar med att en biografbiljett i medeltal går till kr. 1:50, så får man över en halv miljon besök under april månad i Stockholm. Jag tycker att detta är tillräckligt mycket, alldeles tillräckligt mycket. Svenska stadsförbundet gjorde en utredning över nöjesskatten för oktober, november och december föregående år. Uppgifter inkommo från ett hundratal kommuner, 77 städer, 11 köpingar och 14 municipalsamhällen. Det visade sig då, att folk under denna tid offrade på biograferna över 7 1/2 miljon kronor. Ja, den livliga frekvensen på dessa biografer är en sak, som vi kunna konstatera litet var, om vi gå ut och ställa oss utanför en biograflokal en kväll eller besöka en sådan.

Nu kan man visserligen mycket väl unna folk det nöjet att få se denna konstart. Den är relativt billig och därtill många gånger, det måste jag säga, rent av smakfull. Men saken har också en annan sida, och det är den, att de andra nöjena, d. v. s. teatrar, konserter, folkbildningstillställningar, föreläsningar o. d. bli lidande. Som det nu är, upptaga i samhällen, där det ej finns så många samlingslokaler, biograferna rätt ofta de lokaler, som finnas på platsen, något som i sin tur hindrar andra, enligt min mening bättre tillställningar att kunna arrangeras. När en föreläsare kommer för att hålla en föreläsning eller ett föredrag, så är det i allmänhet icke mycket folk, som infinner sig till dessa. Och frågar man, var folk håller till, så får man, jag vill säga det evinnerligt stående svaret, att de äro på biografen. Och det är ju naturligt att folk skall föredraga detta, när det är så, att biografen delvis är byggd på sensation o. d., som tilltalar folk i allmänhet. När t. ex. teatrar nu sträva efter att ge folk verkligt gott nöje, ja, då ha de en av sina svåraste konkurrenter just i biografen. Detta har framhållits från teaterhåll så oändligt många gånger, att det kan synas onödigt att här ytterligare orda därom.

Men det är också ett missförhållande i ekonomiskt avseende, som gör, att jag måste gå med på den kläm, vartill utskottet kommit. Jag syftar då på, att det är stora summor, som offras på biograferna, men dessa summor komma nu den enskilda företagsamheten till del, sedan nu nöjesskatten är avdragen i de kommuner, som infört denna

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

Ang. kommunalisering
av biografväsendet.
(Forts.)

skatt. Nu ser man också, huru allt mer och mer monopoltendenser börja stiecka fram även på detta område. Vi se hur Svenska filmindustriaktiebolaget har angivit som förutsättning för sitt fortfarande bestånd just det, att denna industri får en god del av sin förtjänst på de lokala biografier, som den har inrättat. Jag hälsar dessa biografier med glädje, ty filmindustrien kan tillhandahålla sina biografier bättre filmer, än en hel del andra lokala biografier kunna anskaffa. Men ett monopol är ett monopol, vare sig det existerar på det ena eller andra området. Och när detta monopol äges och ledes av den privata vinningslystnaden, så kan jag ej förstå annat än, att, om man följer sin allmänna ekonomiska övertygelse, man måste komma fram till den uppfattningen, att även detta monopol bör stäckas. Sådana monopoltendenser ha kommit fram i de länder, där biografier sedan länge ha existerat. Vi se sålunda i Amerika, hur en biograftrust regerat någon tid, och just i dagarna går ett meddelande genom pressen, att en ny sådan trust bildats med 80 miljoner dollars kapital. Vi ha att vänta oss något sådant även här i Sverige, efter vad jag kan finna, och då kan jag för min personliga del icke finna annat, än att dessa tendenser böra stäckas i tid.

Nu säga reservanterna, att det är för sent att göra någonting, ty vi skulle ha börjat för mycket länge sedan, om vi skulle velat komma någonstans, d. v. s. reservanterna mena här, att det är »bättre aldrig än sent», jag däremot håller före, att det är »bättre sent än aldrig». Eftersom nu bedrivandet av biografverksamheten har en dubbelnatur, d. v. s. dels har till ändamål att bereda nöje och dels har till uppgift att förtjäna pengar på denna distribution av nöjen, så anser jag det dubbelt nödvändigt att samhället verkligen får en kontroll på biografverksamheten. Just därför har jag tillsammans med de av mina kamrater i utskottet, som höra till majoriteten, i denna fråga kommit fram till ett förslag om en utredning. Denna utredning skulle då klargöra frågan om ett koncessionssystem med sådana bestämmelser, att även de kommuner, som önska kommunalisera biografverksamheten, skulle kunna få rätt att göra det. Vi ha till och med gått så långt, att vi i motiveringen föreslagit, att ett sådant koncessionssystem, en sådan eventuell kommunalisering, skulle kunna göras fakultativ.

Det, som för oss talat särskilt starkt för en koncessionering och eventuellt en kommunalisering, är erfarenheterna ifrån Norge. Dessa återfinnas ju i utskottets utlåtande, varför jag icke här behöver vidare påpeka dem. Jag vill endast påpeka, att man i Norge, enligt de uppgifter, som vi erhållit genom Svenska stadsförbundets medhjälp ifrån motsvarande norska stadsförbund, i allt fler och fler städer gripit till kommunalisering. Det befanns förra året, att av en beräknad inspelning av 13 miljoner kronor cirka 11 miljoner kommo på de kommunaliserade biograferna plus Kristianias, där biografväsendet är halvkommunaliserat, om jag så får säga, och således endast cirka 2 miljoner på de privata företagen. Där ha således biograferna kommit under samhällets kontroll i ganska stor utsträckning, och om vi nu skulle i Sverige gå in på en sådan väg, skulle vi nog finna,

att även om vi icke i alla detaljer kunna följa det norska sättet att ordna denna fråga, vi dock skulle komma till ett lyckligare tillstånd på biografverksamhetens område än nu är fallet.

Jag kan för min del icke finna annat, än att det är önskvärt att antalet biografers inskränktes. I Kristiania har man inskränkt detta antal sålunda, att man stadgat, att det endast får finnas en biograf på 10.000 personer. I Stockholm ha vi för närvarande en biograf på 5—6,000 innevånare, och om man går ut i samhällena landet runt, skall man också finna, att vi ha biografers på ett så litet antal innevånare, att man tycker, att det rent nationalekonomiskt måste vara dumt ordnat. I ett sådant samhälle som Hudiksvall har jag t. ex. fått upplysning om att det finnes fyra biografers, som spela varenda dag i veckan. Där är det sålunda en biograf på 1,841 personer. Om biografernas antal på detta sätt kunde inskränkas, vore det helt säkert lyckligt.

Jag tror också, att detta vore till nytta både för kommunen och för allmänheten. Vi ha många gånger mycket svårt att anordna några teaterföreställningar och andra bättre nöjen, därför att vi sakna tjänliga lokaler. Jag ser i denna kommunalisering åtminstone ett sätt att skaffa kommunerna en större samlingslokal. Man skulle då kunna använda denna såväl för biograf- som för teaterverksamhet. Men för folket vore det givetvis av ännu större betydelse, om en kontroll på detta område infördes. Om antalet biografers inskränktes, skulle följden därav bli, att i all synnerhet ungdomen, som ju mest besöker biograferna, icke finge tillfälle att varenda kväll i veckan, som förhållandet nu är på många ställen, se ett nytt program, och därigenom skulle de ju automatiskt tvingas att spara in de penningar, som de annars skulle givit ut på biograferna. Särskilt då det gäller barnens biografbesök må man framhålla det önskemålet, ty på skolans område söker man ju så mycket som möjligt stimulera barnen till sparsamhet. Man inrättar ju skolsparbössor, sparöreningar o. s. v. Men det är icke nog med detta. Det bästa för att få barnen att spara torde vara att skära bort möjligheterna för dem att förstöra penningar.

Om kommunerna finge kontroll över biografverksamheten, kunde ju detta dessutom ha inverkan på biljettpriserna, vare sig det föreläge kontroll i form av koncessionssystem eller kommunalisering. Som synes av de bilagor, som åtfölja detta utlåtande, på sidan 16, stadgas i biografstadgan för Kristiania § 10, att kommunen har rättighet att kontrollera biljettpriset.

Från min synpunkt sett skulle jag särskilt vilja peka på vilken betydelse det skulle ha för kommunerna att få de inkomster som en koncessionering och kommunalisering skulle ge, utöver vad den nuvarande nöjesskattanordningen ger. Vi resonerade för någon tid sedan här i kammaren om sättet att hjälpa folkbildningsverksamheten framåt. Vi äro väl därvidlag något så när överens om, att man icke bör med alltför starka restriktioner beskära de sämre nöjena, utan att man i stället bör gå den andra vägen: positivt hjälpa fram de bättre. Men därför behöves penningar, och kommunerna behöva således rätt avsevärda belopp för att positivt kunna hjälpa fram folkbildningsöreningar och sådana företag. Om man går på den principen, måste

Ang. kommunalisering av biografväsendet.
(Forts.)

man så småningom komma just till vad här i klämman föreslagits: en koncessionering, som ger kommunerna större inkomster, vilka kunna spenderas på dylika företag. I Kristiania har man enligt de uppgifter, vi mottagit, av det netto, som spelats in på biograferna, under första halvåret 1919 anslagit 400,000 kronor till uppförande av ett teaterhus, 250,000 kronor till en ateljébyggnad åt bildhuggare Vigeland och 100,000 kronor till ett nytt konserthus. Under andra halvåret 1919 har man anslagit 400,000 till folkteatret, till ovannämnda ateljébyggnad och konserthus resp. 150,000 kronor och 100,000 kronor och för filmens användning i skolans tjänst 50,000 kronor.

Man säger, att kommunaliseringen i ekonomiskt avseende icke skulle vara lycklig för landets filmindustri, som allt mer och mer gripit omkring sig och kastar ut sina alster över världen. Denna industri skulle bli hindrad i sin nyttiga verksamhet, om den icke finge stödja sig på de lokala biografer, den äger. Det är härtill då att anmärka, att detta är ungefär samma skäl, som kommo fram, då frågan om nöjesskatten var på ett förberedande stadium. Då klagades det ifrån biografhåll, att om nöjesskatten infördes, skulle biograferna lida betydligt avbräck därav. Då skulle antalet besökande bli betydligt mindre, och därigenom skulle behållningen minska och sålunda hela verksamheten lida. Men icke ha vi kunnat finna, att biografverksamheten i stort sett gått tillbaka sedan den tiden, och det är nog samma sak nu. Denna uppblomstrande industri har i flera artiklar i pressen visat, vilken utveckling dess verksamhet fått, och talat om för oss, vilka kontrakt den avslutat med främmande länder om försäljning av hela eller halva produktionen för detta eller detta året. Då kan man ha all anledning att åtminstone misstänka, att det torde vara skäl i att denna industri får betala sig själv och att icke svenska folket skall sitta på biograferna för att hålla uppe en sådan exportindustri.

Beträffande programmens anordning, har man liksom — om jag minns rätt — reservanterna sagt, att de kommunala biografernas program skulle bli sämre, och man har därvid pekats på Norge. Då stöder man sig huvudsakligen på ett yttrande av filmcensorerne från mars föregående år, vilka framhålla, att biograferna i Norge i allmänhet ha sämre program än de svenska. Ja, det var förra året det, men sedan dess har åtskilligt hänt. Nu ha de norska kommunala biograferna bildat en egen filmcentral, och denna filmcentral kan till förmånliga priser distribuera films till de lokala kommunala biograferna. De kommunala biograferna hade ganska stora svårigheter att kämpa emot, innan denna filmcentral kom till, ty de privata filmuthyrningsbyråerna togo högre betalt och lämnade sämre eller mera använd film till de kommunala biograferna, om de kommo åt. Nu har filmcentralen startat, och nu har det egendomliga inträffat, att just de filmer, vi i vårt land hålla för de allra bästa, nämligen de Björnssonska filmerna från Filmindustri, just dessa har filmcentralen ensamrätt på i Norge. Sålunda har saken något ändrats under det år, som gått, och jag har anledning att tro, att de kommunala biograferna skola kunna visa lika goda program som de

privata, och detta därför att kommunerna ju icke kunna lägga det sekulationssyfte på sin verksamhet, som de privata monopolen och biografägarna måste göra.

När nu vi få ett mindre antal biografier genom koncessionering eller kommunalisering, är det klart, att det då icke kommer att krävas ett lika stort antal films, och att således ett urval kan ske.

Jag vill för min del icke som herr Johanson yrka på lokal filmcensur. En sådan anordning anser jag vore mycket olyckligt. Jag anser, att det sätt, att få fram bättre films, jag här angivit, är betydligt lyckligare. Man har gjort försök hos enskilda privata biografier att få fram goda program, men hur har det lyckats? Man försökte det i Kristiania före kommunaliseringen, men det lyckades icke. Och detta är helt naturligt, ty då en biograf bland 22 tar sig för att skapa bättre program, kommer publiken i allmänhet att strömma till de 21 andra. Konkurrenten dödar de goda försök, som göras. Detta skulle undvikas genom en koncessionering, och vidare kan man genom ett koncessionssystem slå fast, att rättighet beviljas endast för viss tid men indrages, såsom i Kristiania, så fort denna rättighet missbrukas genom att man visar för dåliga filmer eller gör sig skyldig till något, som icke stämmer med kontraktets andemening. Vidare kan man genom ett koncessionssystem få kontroll över ordning, hygien o. s. v.

Då det gäller anordnande av ett sådant kommunaliseringssystem, har utskottet kommit till att föreslå vissa garantier för denna åtgärd. Ett dylikt system är ju enastående i sitt slag, på den grund att det är nytt. Det kan således icke vänta någon uppmuntran vare sig i riksdagen eller ute i landet för närvarande. Det skulle, ha vi tänkt oss, finnas vissa garantier för att överrumplingar icke skulle kunna göras. Det har talats om att vi i våra kommuner finge in frågan om koncession eller kommunalisering, skulle därigenom ett stridsämne uppkomma, som skulle verka föga fördelaktigt för trevningen i kommunernas politisk-kommunala liv. Däremot kan anföras, vad föreståndaren för filmcentralen i denna fråga anför i utlåtandet på sid. 7, där han säger, att representanter för *alla* politiska partier — således t. o. m. för högern — av denna orsak ha röstat för kommunal biograf. Detta uttalande införes i den kommunala tidning i Norge, som är en motsvarighet till Svenska stadsförbundets tidskrift i Sverige.

Vi ha emellertid i vår motivering föreslagit, att utredningen också skulle omfatta frågan om icke beslutet om ett sådant koncessionssystem eller om en kommunalisering skulle fordra kvalificerad majoritet inom vederbörande kommunala myndighet. Vi ha t. o. m. gått så långt, att vi vilja ha utrett, om införandet av dessa båda system ej skulle göras fakultativt för de kommuner, som så önska.

Om kammaren skulle taga vår kläm, kunde man komma till att bereda möjlighet för de kommuner, som önska kontroll över biografverksamheten ur etisk och sparsamhetssynpunkt, att införa ett koncessionssystem, om vissa garantier lämnades. De kommuner, som lägga huvudvikten vid att inkomster beredas kommunerna för folkbild-

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

Ang. kom-
municipalisering
av biograf-
väsendet.

(Forts.

nings- och andra ändamål, skulle dessutom kunna få kommunalisera sina biografier.

Jag beklagar, att jag talat så länge, men jag måste lämna en något så när utförlig motivering för att jag kunnat gå med på detta nya förslag. Jag har vidare velat framföra min mening i denna sak så utförligt som möjligt, för att de många, som komma att hugga ned på detta nya och i mitt tycke goda förslag, också skulle få en del synpunkter, som ej anföras i utlåtandet, att anfalla.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr H a g e: Herr talman! Jag begärde ordet bl. a. för att påpeka, att om herrarna gå med på utskottets utlåtande, kommer ju motionen icke att bifallas. Jag säger detta — och det är anledning påpeka den saken — för att lugna en del element i kammaren, som alltid äro så rädda, så snart det kommer fram någon sådan här motion, som har den allra minsta anstrykning av socialisering.

Här är alltså, jag upprepar det, icke alls fråga om att bifalla motionen, utan det är endast fråga om, huruvida kammaren vill vara med om att medgiva, att sådana kommuner, som vilja driva en sådan rörelse som denna, skulle få det. Och man kan väl fråga, varför skulle de icke få det? Om kommunens medlemmar eller om kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige anse det lämpligt och besluta, att kommunen skall driva en sådan här rörelse, och detta beslut fattas på vanligt demokratiskt sätt, varför skulle herrarna då ha någonting emot det? Det förstår jag icke. Det blir ju nämligen så, att, innan ett sådant beslut fattas, utreder man väl frågan; man undersöker, hur saken kommer att te sig ekonomiskt, och om så är, att man tycker det är lämpligt, så beslutar man kanske i den riktningen, att kommunala biografier komma till stånd, vilket blir möjligt om utskottets utlåtande om ett koncessionssystem, m. m. bifalles.

På det sättet har man sett den här saken i andra länder, t. ex. Norge, där man fattat beslut av samma art, som utskottet här föreslår, och på det sättet har man också säkerligen sett saken, då man förut väckt en motion här, underskriven av personer från alla partier här i kammaren.

Nu sade herr Berggren — jag uppfattade precis icke ordalagen, men så vitt jag kunde förstå var det hans mening — att detta icke var något nationalekonomiskt spörsmål, som skulle kunna medföra någon nationalekonomisk fördel. Men ett sådant påstående vågar jag bestämt bestrida. Jag menar, att om man får till stånd ett koncessionssystem, och det blir möjligt att minska antalet biografier i en kommun, så innebär väl detta en nationalekonomisk fördel. Det blir ju nämligen så, att, om det finnes i en kommun låtom oss säga fyra biografier, lär man mycket väl kan reda sig med en biograf, då innebär naturligtvis tillvaron av dessa tre bio-

grafer, som finnas utöver det lämpliga antalet, en belastning, en merbelastning av samhället. Det är en sak, som är fullständigt ofrånkomlig, nationalekonomiskt sett. Det förhållandet, att merutgifter föranledas av ett större antal biografier, innebär och måste givetvis innebära, att man belastar allmänheten, med en större ekonomisk börda, än vad som är nödvändigt, på samma gång som tillvaron av det stora antalet stimulerar till ökat besökande av biografier och alltså till ökade utgifter.

Nu skulle jag också i det sammanhanget vilja säga några ord till herr Johanson i Huskvarna. Han kunde icke gå med utskottet, på grund av att motionen var skriven på ett visst sätt. Motionen var nämligen lagd på det sättet, sade han, att avsikten med motionen var, att man skulle få ökade ekonomiska fördelar för kommunerna. Ja, motionen är på sätt och vis skriven på det sättet, men motionen är samtidigt skriven så, att man försöker minska antalet biografier, och på samma gång försöker man också minska antalet films som produceras och antalet biografbesök. Alltså motionen går ju icke ut på att framkalla någon slags kommunal »rovdrift» i berörda avseende, för att på det sättet få så stor avkastning som möjligt, utan motionen vill beskära det här området genom att åstadkomma sådana åtgärder, som jag nu antytt.

För min del måste jag dessutom säga några ord med anledning av den uppfattning, som kommit till synes i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen och som dessutom ofta kommit till synes i debatten i den här frågan, nämligen att här gäller att få ut svenska films på världsmarknaden, och för det ändamålet måste man ställa på sådant sätt, att man av privata biografier kan få inkomster, vilka då skola användas till understöd för denna verksamhet, som går ut på att öka utpressningen av svenska films i världsmarknaden. För min del må jag säga emot det argumentet, att jag tycker, att kammarens ledamöter skulle finna det mycket lyckligare om vi i allmänhet kunde i vårt land åstadkomma en export, som vore av annan art, som verkligen gällde exportområden av *produktiv* verksamhet. Man måste väl ändå säga, att denna filmindustri både är en improduktiv sådan och dessutom en lyxindustri i viss utsträckning, och alltså må man väl säga, att det icke vore synnerligen önskligt, om svensk exportindustri i stor utsträckning baserade sig på *sådan* export. Men även om man skulle godtaga den uppfattningen, att det är fördelaktigt att åstadkomma en sådan export som denna, så må man väl ändå säga, att nog är det väl en ganska egendomlig synpunkt denna, att man anser det vara riktigt att belasta landets invånare, som besöka biograferna, så att de skola betala mera än vad som är skäligt, för att gynna en exportindustri, som alltså anses medföra fördelar för de länder, till vilka exporten sker. Man måste väl ändå säga sig, att det kan vara oskäligt att fordra, att folk, som besöka biograferna här i landet, skulle åtaga sig denna ökade kostnad för att ernå en ökning av denna export.

Aug. kommunalisering
av biograf-
väsendet.
(Forts.)

Ang. kommunalisering
av biograf-
väsendet.
(Forts.)

Med det sagda har jag velat framföra de skäl, som göra, att jag för min del måste yrka bifall till utskottets utlåtande. Jag vill för övrigt säga det, att jag tror, att om detta utlåtande vinner riksdagens bifall och det blir möjligt för kommunerna att driva en sådan verksamhet som denna, så tror jag inte, att det bleve så stor ekonomisk risk för kommunerna, som man här betonat, därest dessa började driva en sådan verksamhet. Avsikten med detta koncessionssystem och med denna kommunalisering är ju den att försöka bringa ned antalet biografier. Lyckas man därmed, då förstår man väl, att detta måste resultera i att hela rörelsen blir mera ekonomisk. Alltså, om man i en kommun, där det nu finnes fyra privata biografier, beslutar sig för att kommunalisera rörelsen, men inskränker denna rörelse till låt oss säga en eller två biografier, så måste man väl ändå ha anledning tro, att denna biografirörelse, som då inskränkes på detta sätt, måste vara mera ekonomiskt stabil i och med detsamma. Ty även om biografirörelsen, varom även något talats här, skulle i någon mån minskas, så är väl tämligen givet, att ett inskränkande av antalet måste resultera i att den rörelse, som sedan står kvar, blir mera ekonomiskt fördelaktig. Alltså måste det väl från den utgångspunkten bli tämligen ekonomiskt fördelaktigt för kommunen att driva en sådan rörelse som denna.

Dessutom skulle jag för min del, i likhet med en föregående talare, även något vilja beröra den frågan, huruvida biografirörelsen blir sämre genom att man kommunaliserar den eller åstadkommer ett koncessionssystem. Det har ju påståtts, att den lägstiftning, som man på detta område åstadkommit i Norge, resulterat i en sänkning av kvaliteten. Jag hade just tillfälle för en kort tid sedan att sammanträffa med två högre statstjänstemän från Norge, vilka voro på besök här i Stockholm. De hade varit en längre tid här i Stockholm och hade haft tillfälle att besöka ett mycket stort antal biografier — ty i likhet med andra främlingar, som varit här, ha de också besökt en hel del nöjen. Jag frågade bägge två, om de ansågo, att biografifilmerna i Norge stodo på en lägre nivå, än de göra här. De förklarade bägge två med en mun, att det kunde de absolut icke finna; de förklarade nämligen, att samma films, som man i allmänhet fick se där på vissa biografier, mötte man ju här, och man kunde åtminstone icke alls göra gällande det påståendet, att biografiverksamheten där låg på ett lägre plan. Alltså vågar jag bestämt påstå, att detta argument, som naturligtvis utsläpptes av det privata biografikapitalet för att bluffa, är ren och klar osanning utan vidare. Jag vågar alltså påstå, att man kan från diskussionen helt och fullt föra bort det argumentet.

Slutligen, vad som för mig varit mycket bestämmande, när det gällt att taga ståndpunkt i den här frågan, har varit en sak, som jag tycker också skulle ha en viss vikt för kammaren, då den går att fatta beslut i den här frågan nämligen den omständigheten, att om man åstadkommer kommunalisering i en viss utsträckning,

så blir det möjligt att använda de kommunaliserade biograferna samtidigt även för undervisningsändamål. Det tycker jag är en särdeles beaktansvärd synpunkt, som borde få mycket stor betydelse vid avgörandet av denna fråga.

Från dessa utgångspunkter, som jag nu berört, ber jag härmed att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rönig: Herr vice talman! Den föreliggande motionen är ju icke någon socialiseringsmotion, men denna fråga ligger dock på ett sådant plan, att jag med fog kan hänvisa till den principiella ståndpunkt, som jag utvecklade vid lördagens debatt i fråga om försäkringsverksamhetens förstattligande, och överföra i en viss utsträckning mina då uttalade åsikter även på den föreliggande frågan. Det torde icke råda mer än en uppfattning här i kammaren, nämligen att om nu gällande kontrollbestämmelser icke äro tillfredsställande, så bör riksdagen snarast föreskriva nya strängare kontrollbestämmelser, och detsamma gäller även beträffande eventuellt ändrade bestämmelser angående den nu gällande censuren.

Men är man ense i den frågan, synas meningarna däremot vara delade, huruvida denna strängare kontroll och denna strängare censur skola kunna utövas lika tillfredsställande, och biograferna drivas av enskilda företag eller personer som av kommunen. Jag anser för min del att en dylik censur och kontroll kan utövas precis lika bra vid enskild som vid kommunal drift. Härom borde således diskussionen icke behöva röra sig, desto mer som avsikten är att hinna avsluta detta plenum jämförelsevis tidigt, emedan flertalet av kammarens ledamöter ämna resa från Stockholm i eftermiddag för att tillbringa pingsten i sina hem.

Frågan gäller, om kammaren vill vara med om en utredning rörande ett eventuellt koncessionsförfarande eller en eventuell kommunalisering av biografväsendet. Kammarens ledamöter borde tänka sig för mer än en gång, innan de vilja i princip ansluta sig till tanken på ett koncessionsförfarande för biograferna. Det beror ofta på godtycke, vilken eller vilka personer eller bolag, som skola erhålla koncession. Det är en majoritet i stadsfullmäktige, som avgör den frågan och vi känna alla till, vilket missnöje som regel uppstår, när en koncession eller licens skall beviljas, och hur ofta det anses, att majoriteten låtit vissa synpunkter göra sig gällande, som icke borde ha beaktats. Det kan vara en borgerlig majoritet i stadsfullmäktige, som lämnar koncessionen till ett eller ett par bolag, i vilka aktieägarna eller delägarna stå detta parti nära, och man kan även tänka sig, att en majoritet av socialdemokrater skulle giva denna koncession åt ett bolag, som ägdes av deras politiska partivänner. Det torde vara den sämsta vägen av alla att slå in på, att man låter enskilda företag driva biografverksamhet mot koncession från kommunens sida. — Bör man i stället acceptera den rena kommunaliseringen?

Vad den frågan beträffar, så tror jag, att kommunen däri genom skulle kunna erhålla avsevärt ökade inkomster, men jag frå-

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

Ang. kom-
munalisering
av biograf-
väsendet.

(Forts.)

gar eder, mina herrar: är det rätt, om man i likhet med några motionärer i fjol anser, att »biografägarna nu skära breda remmar ur det fattiga folkets hud», ett yttrande, som återgives i herr Hages motion, att man medverkar till, att kommunen förtjänar ännu mera pengar på biograferna än de nuvarande biografägarna, är det rätt. frågar jag, och kan man vidhålla den ståndpunkten, att därför att kommunen eventuellt skulle få en betydlig inkomst, så bör man kommunalisera biografväsendet? Accepterar man den principen, att därför att ett företag lämnar god vinst, och många gånger en betydlig vinst åt sina aktieägare, så bör kommunen se till, att denna vinst hellre kommer kommunen tillgodo än den enskilde samhällsmedlemmen. Vart skulle en sådan åsikt, herr Hage, till sist leda?

Det var rätt intressant att höra herr Elldins långa anförande och att erfara de nya synpunkter han utvecklade till förmån för motionen utöver vad som förekommer i utskottets motivering. Han framhöll bland annat två särskilda skäl, som borde föranleda kommunen att vara med om en utredning för att få biografverksamheten kommunaliserad. Han beklagade sig nämligen — jag vet icke om det var av personlig eller på grund av andra personers erfarenhet — över att, när man kommer ut i bygderna och håller föredrag, så får man mängden gång nöja sig med att ha en liten publik, och därför frågar man sig många gånger, då man är föredragshållare: vad är anledningen till att det är så lite folk i kväll och ahör föredraget? Jo, påstod herr Elldin, då får man ofta det svaret, att publiken sitter i stället på biograf och åser föreställningen där. Men är det nu verkligen herr Elldins mening, att man skall försöka tvinga folket att gå och höra de föredragshållare, som besöka platsen i fråga, i stället för att besöka en biograf? Skall publiken icke ens kunna få ha så pass mycket frihet, att den kan få välja, om den vill gå på biograf eller höra herr Elldin eller mig eller någon annan föredragshållare? Det är icke alls någon säkerhet för, att, om biografväsendet skulle läggas ned på en plats och herr Elldin eller jag skulle komma dit för att hålla ett föredrag, vi finge flera åhörare, ty folket på platsen kan mycket väl syssla med något annat än att höra på oss.

För övrigt beklagade herr Elldin, att teatrarna hade fått en svår konkurrens, sedan biograferna kommo till och detta vore även menade han, ett skäl att noga se till, att biografernas antal icke bleve för stort. Jag är icke alls tillfredsställd med att publiken föredrager biograferna framför teatrarna, men jag anser dock, att om biograferna stå under offentlig kontroll, så må det vara publikens ensak, om den, då den lämnar sitt hem för att söka förströelse, går på biograf eller på teater. Jag älskar friheten så pass mycket, att jag icke vill tvinga publiken att gå på ett annat förlusteställe än den själv önskar.

Herr Hage började sitt anförande med att stryka under att utskottets hemställan icke var detsamma som det motionären framställt. Således, bifaller man utskottets förslag, har man därmed icke bifallit motionen. Utskottets hemställan är som sagt något helt an-

nat och det skulle kammaren icke vara rädd för, ty, framhåller motionären, det föreliggande förslaget är mycket ofarligare än det jag själv kommit med, och därför kan kammaren lugnt biträda detsamma. Det är anmärkningsvärt, att den ärade motionären är så intresserad av att konstatera detta. Så är fallet, det ger jag herr Hage rätt i, och samma försök gör i dag första tillfälliga utskottet, som andra tillfälliga utskottet gjorde i lördags. Båda utskotten ha kommit fram med utvattnade förslag för att därigenom söka vinna något, som motionärerna föreslagit.

När herr Hage sedan motiverade sin ståndpunkt, utvecklade han huvudsakligen samma synpunkter, som han framfört i sin motion. De grundläggande synpunkterna bör man ingående diskutera, anser herr Hage, och dessa äro de nationalekonomiska synpunkterna. Om det finnes en plats, anser herr Hage, där det existerar fyra biografier — jag antecknade hans ord — och man där kan reda sig med blott en biograf, då är det ur nationalekonomisk synpunkt oklokt, att fyra biografier få existera på denna plats. Jag vet icke om man kan påstå, att ett samhälle, behöver vare sig fyra, tre eller två biografier för att »reda sig». Ett samhälle kan utan tvivel reda sig utan att ha någon biograf; det ha de olika samhällena fått göra förr i världen, och det torde de kunna göra i framtiden också. Jag förstår icke vad det kan vara för ett statsintresse att hindra, att publiken på landsbygden i industri- och stationssamhällena, i köpingar o. s. v. får tillfälle till den oskyldiga förströelse, som den fria konkurrensen härvidlag eventuellt bjuder på.

Det enda staten har intresse av, det är att genom sträng censur förhindra, att dåliga filmer förevisas, både för vuxna och barn, men vill man lägga de rent nationalekonomiska synpunkter, som herr Hage gör, på denna fråga, då bör man också draga ut konsekvenserna på andra områden. Till exempel i Stockholm med dess invånareantal av så och så många hundratusen personer finnes det så och så många skobutiker, så och så många handlande i den och den branschen o. s. v. och ur nationalekonomisk synpunkt är det beklagansvärt, att det finnes t. ex. femhundra skohandlare här, då det skulle räcka med femtio, och därför bör staten se till, att det icke finnes i Stockholm mer än femtio skohandlare, och om koncessionssystemet skall införas skall koncession lämnas åt dessa femtio. Då kunna omkostnaderna bli lägre, och till följd därav också skodonen bli billigare. — Herr Hages resonemang bottnar i en rent socialistisk uppfattning.

Jag skall med dessa få ord, herr vice talman, tillåta mig yrka avslag på utskottets hemställan. Jag framställer ett rent avslagsyrkande, alldenstund en av reservanterna förklarar, att han icke i allo kan gilla reservationens motivering, och jag även hört av en och annan av kammarens ledamöter, att de skulle önskat, att motiveringen i ett eller annat hänseende vore något annorlunda än den är. För att emellertid alla de, som i likhet med mig äro motståndare till motionen och utskottets betänkande, skola kunna ena sig om ett och samma yrkande, har jag tillåtit mig att formulera mitt yrkande på

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

Ang. kommunalisering
av biograf-
väsendet.

det sätt jag nyss gjorde. då jag yrkade rent avslag på såväl motionen som på utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr vice talmannen, som under herr Röings yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr N y l a n d e r, som anförde: Herr vice talman, mina herrar! Då det redan är skrivet så många meter filmmanuskript här, är det tråkigt att behöva förlänga diskussionen, men jag anser mig dock förpliktad att säga några ord. När jag nu det gör och förklarar, att jag icke kan följa utskottets förslag, vill jag emellertid icke bli anklagad för att vara blind för de nackdelar, som understundom äro förenade med biografväsendet. Det är nämligen alldeles klart, att en verksamhet, som vuxit så oerhört snabbt som denna, måste vara behäftad med vissa avvigsidor, en sak, som också erkännes av reservanterna. Som dessa emellertid påpeka, äro ju vissa rättelser i dessa förhållanden avsedda att göras dels genom en skärpning av filmcensuren och dels genom vissa åtgärder beträffande barnens besök på biograferna. I sistnämnda avseende framhålla reservanterna på sidan 10, att denna fråga varit föremål för utredning inom skolöverstyrelsen, som redan till Kungl. Maj:t avgivit utlåtande i ärendet, varför åtgärder i anledning av denna utredning med det snaraste torde vara att vänta. De skäl för en kommunalisering eller ett koncessionssystem, som i detta avseende anförts av utskottet, falla härmed till marken.

Det återstår alltså de rent ekonomiska synpunkterna som ju också varit dominerande hos de föregående talare, som förfäktat utskottets förslag. I detta avseende framdrager utskottet en jämförelse med förhållandena i Norge och påpekar på sidan 5, att i vissa angivna städer i Norge, där man har kommunal drift, har man på biografverksamheten gjort en vinst, varierande mellan 31 och 47 % av bruttointkomsten. — Det vill med andra ord synas, som om utskottet här lagt fram ett lockbete för att ingiva kammarens ledamöter den förhoppningen, att om vi ginge in på samma väg, så skulle vi möjligen, kanske rent av troligen, genom kommunal drift vinna samma förmåner och samma vinster för våra kommuner som i Norge. Men synar man den saken närmare i fogarna från ekonomisk synpunkt, faller enligt min uppfattning även det motivet till marken. Det är nämligen redan så länge sedan man i Norge slog in på denna väg, att en sådan ekonomisk jämförelse nu är omöjlig, ty skulle en utredning leda till ett insläende på den väg, som av utskottet föreslås, så är det alldeles självklart, att inlösningssummorna för biografverksamheten numera komme att bli så ofantligt stora, att själva förräntningen av dessa belopp måste medföra helt andra utgifter än som var fallet i Norge, och att därigenom redan från början en högst betydlig minskning i vinstmarginalen blir given. Vi skola alltså icke låta oss lockas av detta resonemang, vilket, såsom jag påpekat, är ohållbart. Sä-

kert är, att nöjesskatten är det bästa och säkraste medlet att på detta område tillföra kommunerna de inkomster, som kunna finnas nödiga och lämpliga.

Här har vidare talats om filmindustriens ställning och i vad avseende den kan beröras av ett insläende på den här föreslagna vägen. Man säger, att denna industri icke borde beröras synnerligen nära av åtgärder i denna riktning, men när man ser på vad utskottet på denna punkt framfört på sidan 8, finner man, att det är synnerligen svaga skäl och antaganden, som utskottet även här utinnan framfört. Det står nämligen »att alla utsikter böra förefinnas för att filmindustrien på grund av sina kvalifikationer skall erhålla koncession för fortsatt bedrivande av biografverksamheten». Detta är ett synnerligen svagt uttalande. Man gör ju endast ett löst antagande, att industrien skall utveckla sig lika tillfredsställande ändå, efter erhållen koncession. Men här torde väl fackmännen sitta inne med förutsättningar att bedöma frågan bra mycket bättre än utskottet, och enligt deras och min övertygelse kommer filmindustrien för visso att i väsentlig mån betungas och dess utveckling att hindras genom ett ingripande som detta. Ingen har förnekat — jag skall likväl i detta sammanhang återkomma till vissa uttalanden av herr Hage — att filmindustrien har ett stort berättigande och en stor mission att fylla. För den, som haft tillfälle att se, hur vår svenska filmindustri verkar i utlandet och i vilken hög grad den där förmår sprida ökad kännedom om vårt land, står det ännu klarare, att vi i stället skola söka stödja denna industri i konkurrensen mot utlandet och lämna den i frihet, ty frihet på näringarnas område, mina herrar, är dock trots allt den bästa motorn för ytterligare utveckling.

Herr Hage hade som antytts i detta samband några högst egendomliga reflexioner. Han påstod, att det här icke gäller någon produktiv industri, som orden föllo. Jag förstår icke, vad han i så fall menar med en produktiv industri, ty detta är väl också en ren produktionsindustri. Han sade, att den på det hela taget är rent av oberättigad och att den är importliknande. Jag förstår icke, varför den skulle vara importliknande just inom vårt land, som bör ha samma förutsättningar som andra, och att vi förut uteslutande importerat films, innan vi lyckats skapa vår egen nu så blomstrande industri är ju ej något bärande bevis. Vår filmindustri har undan för undan tillkämpat sig en allt starkare och starkare ställning, även i konkurrens med de stoda franska, italienska, amerikanska och andra världsföretag; och vad standarden beträffar, anses det även ute i de stora världsmetropolerna, att de svenska filmer, som där tills dato uppförts, stå på den allra högsta nivå, i de flesta fall besegrande de utländska.

Herr Hage omnämnde, liksom den frågan även berördes av herr Elldin, att man icke skall uppamma en export på bekostnad av betalningar och utgifter från svenska folket. Jag vill då erinra herrarna om det städse gällande nationalekonomiska förhållandet

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

mellan en egen hemmamarknad och en exportmarknad. Jag behöver endast erinra om att det för många, särskilt för uppväxande industrier, ofta är av avgörande betydelse att först och främst ha en säker, garanterad hemmamarknad, så att man icke är helt och hållet beroende av exportkonjunkturernas växlingar, eventuella tullförhöjningar etc. i främmande länder. Herr Hage tycks visserligen småle åt detta resonemang, men då det gäller export, tror jag, att jag har åtminstone något större erfarenhet än herr Hage, och jag vill därför framföra dessa nationalekonomiska principer, som det för mig skall bli högst intressant att få vederlagda av herr Hage.

Vad själva det undervisande innehållet i filmerna beträffar, vet var och en, som vill vara uppriktig, att här städe framföres en hel del filmer från zoologiska, botaniska, geografiska med flera områden och att den utvecklingen fortsätter. Jag vill härtill lägga en sak, som jag icke tror förut kommit fram under denna debatt, nämligen det förhållandet, att vår svenska industri mer och mer börjar använda filmen som reklammedel, både i upplysningens tjänst och som ren reklam, i utlandet. Det har bl. a. av ett förlag här i dagarna startats en avdelning för filmreklam, och ett stort slag på detta område är det meningen att slå vid den blivande jubileumsutställningen i Göteborg. Detta moment förtjänar i alla fall att omtalas, då det är ett nytt utslag av vår filmindustris initiativkraft och expansionsförmåga, krafter, som säkerligen komma att i högst avsevärd mån minskas, om man nu med tunga band skall binda vår svenska biografverksamhet.

Herr Elldin framförde den synpunkten, att reservanternas resonemang var, att det vore bättre att aldrig än sent införa ett koncessionssystem eller en kommunalisering, under det att herr Elldins resonemang var, att det är bättre sent än aldrig. Men jag vill däremot invända: är detta herr Elldins resonemang så riktigt, ekonomiskt sett? Nej, tvärt om, ty vi äro nu så sent ute, att, som jag redan inledningsvis anfört, den ekonomiska risken för kommunerna bleve så ofantligt stor, då det här på grund av den utveckling, händelserna tagit, generellt sett gäller svindlande belopp.

Herr Elldin använde också det högst märkvärdiga resonemanget, att industrien borde betala sig själv; det skulle icke svenska folket göra. Jag förstår icke detta resonemang. Det skulle väl leda till att industrien skulle reda sig utan konsumenter och utan avsättning, men hur den på det sättet skall bära sig, det är för mig fullkomligt obegripligt. Eller tror herr Elldin, att vi i filmindustrien äro så långt komna, att vi uteslutande kunna leva på exporten och skära bort hela vår hemmamarknad?

Herr Elldin berörde även i detta sammanhang den norska filmcentralen. Men om jag icke är alldeles fel underrättad, så är dennas huvudsakliga uppgift att vara distributör och icke att vara producent. Den saken är väl alltså av mindre vikt, då vi tala om filmindustrien. För övrigt kan väl icke herr Elldin och hans me-

ningsfränder förneka, att den svenska filmindustrin står betydligt högre än den norska. Skulle ett sådant underverk ha vunnits med det norska systemet, som herrerna vilja göra troligt, skulle vi väl stå efter den, men nu äro vi långt, långt före. Vi äro i nivå med de största producenterna, trots de oerhörda kapital och de oerhörda anläggningar, som å detta område frambragts i exempelvis Amerika, vilka jag f. ö. själf nyligen något studerat i bl. a. Los Angeles. Det är storartat att vi kunnat komma så långt med våra mera begränsade resurser, och det är bedröfligt att finna huru, så fort en industri eller verksamhet vuxit sig stark, det tvärt skall komma fram socialiseringssträvanden. De dåliga affärerna önska herrarna att vi skola behålla själva, men de goda vilja ni alltid taga ifrån oss. Med detta system komma ni, mina herrar, att undergräva all initiativlust här i landet. Ni gräva en grop åt er själva; ni klippa av den gren, ni själva sitta på. Detta gäller även representanterna för arbetarna.

På grund av alla dessa av mig anförda skäl vill jag, herr talman, instäma med herr Röing i hans avlagsyrkande.

Vidare yttrade:

Herr Zander: Herr talman! På grund av den långa tid, denna diskussion tagit, skall jag fatta mig mycket kort. Jag vill endast konstatera, att det egentligen är två olika riktlinjer för de strävanden, som här tagit sig uttryck såväl från motionärens sida som från utskottsmajoritetens. Den ena synpunkten avser att skaffa kommunerna större inkomster, den andra ser på de skadliga verkningar psykologiskt sett, som biografväsendet för med sig för folket i egentlig mening. Från dessa två synpunkter är det naturligtvis icke alls säkert, att man kommer till samma resultat, men tydligen är det i varje fall mycket sannolikt, att en kommunalisering av biografväsendet skulle skapa de största inkomsterna för kommunerna.

Jag vill emellertid för min del säga, att detta icke är det betydelsefullaste i de strävanden, som gå ut på att försöka att på något sätt öva kontroll eller eljes förhindra de ofördelaktiga verkningarna av biografväsendet. Jag anser icke, att den omständigheten, att en del personer kunna förtjäna litet penningar på biograferna i och för sig skulle vara någon anledning att omedelbart kommunalisera dessa. En sak kan nämligen ha två sidor, och man kan icke alldeles säkert säga, att det skulle vara lämpligt att draga in kommunerna på ett dem ovidkommande område, som de eljest icke alls ha att göra med. För att på så sätt söka skapa en inkomstkälla för dem, vilket i sin tur skulle kunna återverka mycket menligt på kommunernas sätt att använda dessa inkomster.

Jag tror icke, att den inkomstkällan är lämplig att bygga en kommuns ekonomiska ställning på, och därför kan jag icke helt och hållet dela de synpunkter, utskottet kommit till, då det tagit så stark hänsyn till dessa omständigheter. Jag anser, som jag anført även i

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

Ang. kommunalisering av biografväsendet.
(Forts.)

den motion, jag i fjol väckte, att det betydelsefullaste härvidlag är verkningarna på biografernas publik, såväl ungdomen som de vuxna, och det inflytande, den egentliga biografundervisningen för med sig. Vi kunna icke stå blinda för detta, utan måste se till, att samhället har tillräckligt starka medel i sin hand för att reglera detta område. Jag skall därför be att med hänvisning till den motion, jag i denna fråga i fjol väckte, få säga, att jag helst skulle önska föreslå, att utskottets kläm här bleve ändrad på sådant sätt, att den gäve uttryck just för denna mening. Det är icke alls sagt, att man därför behövde komma till en kommunalisering och icke heller bleve det alldeles ovillkorligen nödvändigt att komma till ett koncessionssystem.

Jag tänkte därför föreslå, att utskottets kläm skulle få följande lydelse:

»att andra kammaren för sin del beslutar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t ville låta utreda huruvida och på vilket sätt, kommunerna till förekommande av menliga följder av biografförevisningar kunde beredas möjlighet till ökat inflytande på biografverksamheten, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kan föranleda». Jag anser, att om andra kammaren stannar för ett sådant uttalande, man i alla fall hade sagt ut, att det framför allt är de menliga verkningarna av biografförevisningarna man vill förekomma, och att det är fråga om att få medel att förekomma detta. Under sådana förhållanden menar jag, att man, då man begär en utredning, icke skulle på förhand binda sig för vare sig kommunalisering eller koncessionssystem, utan denna utredning skulle vara lagd alldeles förutsättningslös, och man finge i det fallet se, vad resultat den komme till.

Jag ber att med detta få yrka bifall till den ändring av utskottets kläm, som jag här föreslagit.

Herr H a g e: Herr talman, mina herrar! Jag ber kammaren om ursäkt, att jag nödgas taga kammarens tid i anspråk ytterligare några minuter. Det är nämligen så, att man anser det icke korrekt att icke avge repliker på en motståndares påstående, varför jag är nödsakad att säga några ord.

Herr Nylander sökte betona, att en industri sådan som denna icke var improduktiv. Jag för min del har alltid, när jag försökt sätta mig in i nationalekonomiska spörsmål, fått inpräntat i min hjärna att nöjesliv är någonting improduktivt, nationalekonomiskt sett. Alltså måste väl också en industri, som är avsedd att tillgodose detta nöjesliv, vara en improduktiv industri. Jag föreställer mig, att herr Nylander som chef för exportföreningen anser det vara nationalekonomiskt angenämare, om vårt land exporterar, låt oss säga, så och så många lokomotiv, än om det exporterar så och så många tusen meter film. Jag föreställer mig, att herr Nylander anser, att det måste vara en mera produktiv verksamhet att tillverka lokomotiv än tillverka film. Det är det som ligger till grund för min åskådning, och jag vill ytterligare en gång trots herr Nylanders betonande un-

derstryka att detta är en improduktiv verksamhet, från nationalekonomisk utgångspunkt sett.

Från den utgångspunkten kan jag för övrigt icke heller gilla den där uppfattningen, som gör gällande, att man skall lägga vissa ekonomiska bördor på landet för att gynna denna export, som är improduktiv. Om det däremot gällde att gynna en industri för produktiva saker, då kan man åtminstone resonera om förslaget. Det är ej säkert jag skulle vilja vara med ens på det, men då kan man åtminstone resonera om en sådan sak. Men det blir en helt annan sak, då det är fråga om att åstadkomma sådana utgifter för landet, som när det gäller en verksamhet sådan som den förevarande.

Jag skulle i övrigt vilja säga till herr Röing, då han betonade, att man ju kan utöka censuren, att det har aldrig varit fråga om att åstadkomma s. k. *kvalitetscensur* genom en sådan utökning av censurmöjligheterna. Den är ett särskilt slag av censur denna, och den vinner man ju på ett mycket bättre sätt genom att åstadkomma ett koncessionssystem. Med avseende å detta koncessionssystem vill jag säga, att om nu frågan om koncession skall avgöras av kommunala myndigheter, så får man väl i allmänhet utgå från, att dessa människor, som äro stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige och som skola sitta och besluta om dessa saker, äro hederliga människor, som avgöra frågan efter objektivt bedömande och icke för att gynna sina enskilda vänner. Skulle man utgå från, att det i allmänhet icke går till på det sättet inom kommunala nämnder och kommunala institutioner, då skulle man sannerligen icke våga sig på att överlämna någonting åt de kommunala institutionerna i detta länd. Ty man kan ju säga beträffande nästan varje sak, som förekommer i kommunernas beslutande organ, att man kan lägga sitt beslut på sätt som antyddes av herr Röing.

Jag vill också påminna därom, att även om det nu skulle vara på det sättet som både herr Nylander och Röing förklarar, att denna verksamhet, som eventuellt kommunen skulle komma att bedriva, bleve belastad med utgifter, föranledda däraf, att man hade dryga inlösningskostnader, så är det dock samtidigt att bemärka, att denna rörelse måste bli mera ekonomisk och alltså kunna bättre bära dessa bördor, på grund däraf att — som det skulle vara meningen — man kunde inskränka biografernas antal. Ty om verksamheten bedrives med ett mindre antal biografier, måste den bli förhållandevis bättre ekonomiskt bärig, hava större möjlighet att bära den ekonomiska belastning, som åstadkommes av inlösningsen. Jag tror alltså, att det argumentet kan mycket väl avvisas just från den utgångspunkt jag nu använt mig av.

Jag skulle naturligtvis kunna även på en ofantlig massa andra punkter bemöta de föregående talarna, men jag skall inskränka mig till detta och ytterligare be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr vice talman! Det har redan varit 'viel Geschrei und wenig Wolle', som det heter, i debatten om denna sak,

Ang. *kom-*
munalisering
av biograf-
väsendet.
(Forts.)

Ang. kommunalisering av biografväsendet.

(Forts.)

och jag skall för min del endast blanda mig i den i så måtto, att jag gentemot herr Röing vill ge en liten replik.

Herr Röing sökte göra denna sak till en socialiseringsfråga. Därför kan det vara skäl att man från socialdemokratiskt håll säger ifrån, att det har icke ett dyft med socialisering att skaffa. Vad saken gäller, det är ju, att man vill skapa ett slags kommunalt finansmonopol, om jag så får uttrycka mig; en socialiseringsfråga är det ej.

Jag har, herr vice talman, endast velat säga detta.

Herr Torgén: Herr Hage har åberopat sig på vissa auktoriteter i fråga om förhållandena i Norge. Jag gör inte anspråk på att vara någon auktoritet. Men jag har dock en del erfarenhet härvidlag, då jag nämligen mycket ofta varit i Norge och därvid även haft tillfälle att besöka därvarande biografier och åtminstone bilda mig själv ett omdöme i saken.

Jag vill då säga, att jag har fått den uppfattningen, att förhållandena där i verkligheten äro helt och hållet annorlunda, än vad utskottets majoritet synes ha tänkt sig. Tanken att man skulle nedbringa biografernas antal och därigenom ernå ett bättre tillstånd får icke något stöd av förhållandena i Norge, ty där har man visserligen nedbringat antalet småbiografier men i dess ställe har man inrättat mycket, mycket stora biografier, exempelvis de tvenne stora biografteatrarna i Trondhjem, Verdensteatret och Kino, som vardera rymma bortåt 3,000 personer eller kanske därutöver. Att man skulle kunna förhindra utarmandet av hemmen genom en kommunalisering eller socialisering, eller vad man vill kalla det, av biograferna, kan det heller icke vara tal om, att döma av förhållandena i Norge. Ty där har man satt biljettpriserna till högst 75 öre, vilket har eggat till massbesök å dessa teatrar. Jag har den uppfattningen, att de höga biljettpriserna icke direkt behöva utarma hemmen, utan snarare tvärtom. Jag tror, att när man vet, att biljettpriserna äro mycket billiga, så eggas detta till besök.

Vidare vill jag säga, att jag fått den uppfattningen, att den brist på konkurrens, på enskilt initiativ och företagsamhet, som kommunaliseringen har skapat, har sänkt den konstnärliga nivån och även njutningsnivån i övrigt, såsom beträffande lokalernas utsmyckning samt musiken m. m. I dessa avseenden äro de norska biograferna betydligt underlägsna våra svenska. Min uppfattning får ju gälla vad den kan, för mig åtminstone är den fullkomligt avgörande.

Jag har som sagt kommit till den övertygelsen, att kommunaliseringen av biograferna i Norge har varit till skada. Jag tror för min del, att den konkurrens, som vi ha, samt möjligheten att skapa vinst även för kommunerna genom nöjesskatten kunna uppväga de stora förtjänstsiffror, som utskottet anfört från Norge.

Det har här kanske mest talats om denna vinstmöjlighet för kommunerna, som en kommunalisering av biograferna skulle innebära, men det är då märkvärdigt, att utskottet i sin motivering åberopat sig på ett uttalande ur kommunal tidskrift i Norge, där det

säges, att det inte alls varit denna vinstmöjlighet, som varit bestämmande för Norges lagstiftning i detta fall, utan den omständigheten, att filmen spänner över områden, som ha stor betydelse för upplysning och moral. Det är detta som utgjort anledningen till att i Norge alla partier enats om en kommunalisering av biograferna. Det är alltså inte värt att vi så mycket hålla oss till den ekonomiska vinstmöjligheten för kommunerna, utan låt oss hålla oss till vad utskottet säger om behovet av att skapa större upplysning och ge oss en bättre moral. Jag tror för min del icke, att om man ser saken ur den synpunkten, det finns så stor anledning att hålla så särskilt styvt på de norska biografförhållandena i jämförelse med förhållandena här i Sverige.

Ang. kommunalisering av biografväsendet.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Herr R ö i n g: Även herr Engberg var intresserad av att framhålla, att föreliggande motion icke innebär ett förslag till socialisering. Han ansåg, att motionen endast var ett förslag till ett »kommunalt finansmonopol». Det är ett gammalt ordspråk, som säger, att »kärt barn har många namn». Så tycks det vara också i detta fall.

Herr H a g e: Herr talman! Jag vill bara helt kort konstatera, att herr Torgéns anförande ovillkolligen talade till förmån för utskottsutlåtandet. Han påpekade, att i Norge har denna sak ordnats på det sättet, att det blivit lägre biljettpriser, vilket väl måtte vara fördelaktigt, och vidare att man där inrättat stora biografer och låtit de små skräpbiograferna försvinna, vilket väl också är en fördel, skulle jag tro. Jag tycker, att båda dessa omständigheter äro de mest ypperliga argument för att man bör gå fram på den väg, utskottet föreslagit.

Herr T o r g é n: Om herr Hage hade kunnat vänta tills han fått tillfälle att läsa mitt yttrande, när protokollet kommer, så hade hans replik varit obehöflig.

Efter härmed slutad överläggning gav herr vice talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Berggren m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen samt 4:o) bifall till det av herr Zander under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr vice talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr vice talmannen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Ang. kom-
municipalisering
av biograf-
väsendet.

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 52 ja, men 87 nej; och hade kammaren alltså avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 13.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 433, med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o) tryckfrihetsförordningen.

Ifrågavarande proposition bordlades.

§ 14.

I fråga om
tillsyn över
statens järn-
vägars hus-
byggnads-
arbeten.

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av herr *Rosén*s inom första kammaren väckta motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om åstadkommande av praktisk och erfaren ledning och kontroll över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.

Sedan i en inom första kammaren väckt motion, nr 201, av herr *Rosén* föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om åstadkommande av praktisk och erfaren ledning och kontroll över statens järnvägars husbyggnadsarbeten samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda, hade nämnda kammarens första tillfälliga utskott, till vars behandling ifrågavarande motion hänvisats, hemställt, att motionen icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Med avslag å sitt utskotts hemställan hade emellertid första kammaren för sin del bifallit den i ämnet väckta motionen, varefter detta beslut delgivits andra kammaren, som remitterat ärendet till sitt tredje tillfälliga utskott.

Ut i förevarande utlåtande hemställde nu sistnämnda utskott, att andra kammaren icke måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Edberg*, som ansett, att

utskottet bort hemställa, att andra kammaren måtte biträda första kammarens beslut.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Kristensson: Herr talman! Jag har med stor uppmärksamhet genomläst den motion, som avhandlas i detta betänkande och även andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande i saken. Men jag får säga, att jag hade verkligen väntat, att utskottet skulle kommit till ett annat slut i denna fråga. Det är inte mer än ett par dagar sedan riksdagen hade att behandla statsutskottets utlåtande angående statsverkets revision. Statsrevisorerna hade påpekat, hurusom en stationsbyggnad på fem rum och kök nere i Åkarp hade, på grund av det sätt, varpå järnvägsmyndigheterna byggt och planlagt och anordnat, denna byggnad kostat inte mindre än 74,177 kronor. Statsrevisorerna voro förliden höst nere i Åkarp och besökte denna märkvärdighet. Utvändigt såg den inte alls ut att ha kunnat sluka så högst avsevärda belopp som den verkligen gjort. Och när man kom in, så kunde man inte heller med hänsyn till bekvämligheten för vederbörande boställsinnehavare få den uppfattningen, att det hade varit nödvändigt att lägga ned ett så stort belopp. Men däremot, gick man och såg hur ritningarna voro beskaffade fann man, huru stora överloppsrum funnos än här och än där till rakt ingen nytta, och framför allt om man tog del av det material, som använts vid denna byggnad och då man vidare fann, att byggnadsföretaget icke, på sätt som annars brukar äga rum, utlysts på entreprenad i vederbörlig ordning, började man få en liten aning om hur det verkligen kunde ha gått till, att denna byggnad hade dragit så oerhörda kostnader. Statsutskottet, som behandlat denna sak och även haft del av järnvägsstyrelsens yttrande med anledning av statsrevisorernas berättelse, yttrade ju, och det har andra kammaren för två dagar sedan godkänt: »Utskottet, som sålunda funnit ovan angivna åtgärder vittna om en anmärkningsvärd brist på omtanke i avseende å handhavandet av allmänna medel, har velat vad i ärendet förekommit för riksdagen omförmåla.» Detta är ett det skarpaste uttalande statsutskottet kan göra.

Nu har motionären här påpekat ett par andra exempel på, hur man går tillväga vid statens järnvägsbyggnader. Han talar således om hur för en stationsstuga i Yttersjön 1917 års riksdag beviljade 21,500 kronor. 1918 års riksdag beviljade ett tilläggsanslag av 10,800 kr., och 1919 års riksdag beviljade ytterligare ett tilläggsanslag av 19,200 kr. Tillsammans hade således anslagit 51,500 kr., men likväl blev det en beräknad brist av 14,500 kr. Totalkostnaden för denna lilla stuga, uppförd vid en hållplats mitt i en stor skogstrakt, blev alltså 66,000 kr. Det är möjligt, att det icke i detta fall varit någon misshusällning, säger motionären, men det vittnar om bristande förmåga, att göra beräkningar, då en så obetydlig fråga skall bli föremål för behandling vid icke mindre än fyra riksdagar. Nu medger jag visserligen, att vissa år förflutit, sedan man gjorde upp

I fråga om tillsyn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.

(Forts.)

I fråga om tillsyn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.

(Forts.)

den första kostnadsberäkningen, och man kan i det stycket godtaga järnvägsstyrelsens förklaring, men att man här kostar på 66,000 kr. på en byggnad av de små dimensioner, som det här är fråga om. vittnar om, att man bygger alldeles för dyrt.

Motionären tar fram ett annat exempel, om ett överligningshus i Mellansel. Jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp allt vad han sagt om saken, men huset lär gå till etthundratusen kronor. och i alla fall är det dragigt, så att personalen enligt uppgift icke kan ha någon vidare trevnad i denna byggnad.

Som herrarna se av betänkandet, går motionen ut på att få en utredning till stånd om åstadkommande av praktisk och erfaren ledning och kontroll över statens järnvägars husbyggnadsarbeten, samt att Kungl. Maj:t därefter skulle vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde föranleda. Nu har första kammarens andra tillfälliga utskott avstyrkt denna hemställan och i sitt utlåtande bland annat anfört följande: »Utskottet anser sig emellertid böra framhålla den synnerliga vikten därav, att i motionen avsedda byggnadsarbeten anordnas på ändamålsenligt sätt. Ett övervakande av att så sker torde man även kunna räkna med från statsrevisorernas sida.» Jag antar på goda grunder, att ingen av de herrar, som varit med om betänkandet, själv varit statsrevisor. ty i så fall skulle de icke ha kunnat godkänna en sådan passus. Det är alldeles omöjligt för statsrevisorerna att kunna övervaka alla de baningenjörers åtgärder, som det här är fråga om. lika litet som statsrevisorerna under den korta tid av två månader, som står till deras förfogande. skola kunna ingå på någon närmare detaljgranskning av de åtgärder, som vidtagas av den centrala förvaltningen här i Stockholm beträffande järnvägsbyggnadsarbetena och deras planläggande. Men däremot ha statsrevisorerna varit i tillfälle att iakttaga en annan sak under sina resor från Norrland och ner till Skåne, och det är att då vid statsjärnvägarna skall göras den minsta småsak, exempelvis om det gäller att uppföra en liten stuga eller sätta på ett tak till skydd för litet gods — jag menar icke ett stort godsmagasin utan en helt obetydlig byggnad — bygger man så solitt, som om det skulle hålla ett par hundra år. Utvecklingen går raskt framåt, och efter 10 eller 15 år får man kanske kosta på en massa pengar för om- och tillbyggnader. Man använder så förstklassigt material och bygger allt rubb och stubb mycket solitt, oavsett, om man kan beräkna, att det skall kunna användas i den form, vari det uppföres, under en lång tid framåt eller förhållandena göra, att man måste vidtaga ändringar. Detta medför bland annat, att statens järnvägsbyggnader stiga till så enorma belopp, som vi sett år efter år av handlingarna, att de verkligen göra. Det finns uppgjorda normalritningar, avsedda för hela landet, och jag är övertygad om, att dessa ritningar säkerligen äro mycket bra, men i tider som de nuvarande, då svenska staten och svenska folket ha ont om kapital, undrar jag, om det icke verkligen är en vital fråga av första rang att se till, huruvida man icke skulle kunna beträffande dessa materialier och dessa byggnader vidtaga några praktiska besparingar, och det är bland annat detta, antar jag.

som motionären här åsyftar med sin framställning. Jag anser icke, att statsjärnvägarna skola åt sin personal bygga sådana bostäder, att den icke där kan känna någon trevnad, men jag tror, att man även med billigare material skall kunna uppföra bättre byggnader än för närvarande, om mera tillsyn ägnas dem vid uppförandet, så att de icke bli så dragiga som annars dessa byggnader gärna bli med hänsyn till de stora dimensioner, som de ha. Här är en punkt, som nog tarvar en viss rättelse, så att verkligen de hus, som uppföras, bli för det ändamål, vartill de skola användas, så praktiskt och väl uppförda som möjligt. Därav följer icke, att de behöva bli så kolossalt dyra, som de för närvarande äro.

Vidare framhålles i motionen, att man borde undersöka, huruvida det är så praktiskt att, såsom för närvarande är fallet, en stor del av byggnadsarbetena och entreprenaderna ligger i baningenjörernas händer, och huruvida man icke genom anställande av kunniga fackmän skulle kunna vinna det ändamål, som motionären avser. Med hänsyn till de förhållanden, som kommit fram, och efter de påpekningar, som blivit gjorda från statsrevisionens och motionärens sida, vilket allt icke kan bestridas av järnvägsstyrelsen, torde man väl kunna säga, att så pass mycket material i alla fall blivit framlagt, att denna kammare skulle kunna vara övertygad om att det finns skäl att låta undersöka, huruvida det nuvarande systemet är ur alla synpunkter det allra lämpligaste eller om man icke på något annat sätt skulle kunna vinna ganska avsevärda besparingar för staten, utan att det därför behöfve bli några försämringar för personalen.

Detta är, som jag nämnde, en ofantligt stor ekonomisk fråga, och den blir ännu mycket större, ifall riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts proposition i fråga om bostadsproduktionen. Där äro nämligen föreslagna en massa byggnader för ganska många miljoner kronor, bland annat för de affärsdrivande verken och särskilt för statens järnvägar. Om denna proposition bifalles, förefaller det mig så mycket mera angeläget, att vi få ett system till stånd i byggnadsvenksamheten, som blir åtskilligt billigare än det är för närvarande.

Första kammarens andra tillfälliga utskott har, såsom vi se av handlingarna, enhälligt avstyrkt herr Roséns motion, men ändock biföll första kammaren densamma. Här har nu andra kammarens tredje tillfälliga utskott likaledes avstyrkt motionen. Det finns emellertid i detta fall en reservant, som hemställer, att kammaren ville biträda första kammarens beslut. Går jag till utskottets utlåtande, kan jag icke finna annat än att motiveringen till nio tiondelar talar för bifall och till en tiondel för avslag. Hela det första stora stycket liksom andra och tredje styckena innebära ju ett rent positivt tillstyrkande. Varför man då kommer med en negativ slutkläm, förstår jag icke, och jag har varit i tillfälle att se så mycket på detta område, att jag icke kan göra något annat yrkande än det jag gjort. Jag vill icke göra anspråk på fackkunskap, men under min offentliga verksamhet har jag suttit i styrelser, som uppfört byggnader av den beskaffenhet det nu är fråga om, och nog säger mig den erfarenhet,

I fråga om tillsyn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.
(Forts.)

*I fråga om
tillsyn över
statens järn-
vägars hus-
byggnads-
arbeten.*

(Forts.)

jag vunnit, att här verkligen är ett område, där man kan reformera och reformera till statens bästa.

Jag ber alltså att få yrka, att denna kammare måtte biträda första kammarens beslut.

Med herr Kristensson förenade sig herrar *Jönsson* i Revinge, *Bäcklund*, *Jensen* och *Jonsson* i Gumboda.

Herr *Eriksson* i Stockholm: Det framgår av utskottets betänkande, att utskottet icke vill uppträda såsom försvarare av de missförhållanden, vilka kunna förefinnas vid statens järnvägar, men då utskottet icke varit övertygat om, att det yrkande som här av motionären framställts, skulle i någon mån vara ägnat att åstadkomma andra och bättre förhållanden, så har utskottet kommit till det slut, som nu här föreligger. Såsom föregående ärade talare framhöll, har ju utskottet i sin motivering ganska tydligt sagt ifrån, att vissa missförhållanden ovilkorligen synas vara rådana och att utskottet sålunda ur den synpunkten icke kan anse, att allt är väl beställt som det är. Emellertid ligger frågan så, att när man ser på den avdelning vid statens järnvägar, som har att syssla med husbyggnader och byggnader över huvud taget, måste man väl säga, att där är tillfinnandes befäl i olika ställningar, som besitter sakkunskap på området, och att man för den skull knappast kan tänka sig att ytterligare utöka denna befälsstab för att därigenom åstadkomma andra förhållanden.

Den föregående ärade talaren tog upp till debatt vissa av de fall, som ha framdragits vid överläggningen i frågan i första kammaren, och han erinrade då till en början om de husbyggnader vid Åkarp, som för några dagar sedan voro föremål för riksdagens behandling. Vad detta senaste fall, nämligen stationsinspektorsbyggnaden i Åkarp, beträffar, skall jag icke ingå på saken här, därför att den redan förut är behandlad och frågan ligger på det sättet, att järnvägsstyrelsen för sin del erkänt, att ett uppenbart misstag därvidlag blivit begånget av den baningenjör, som å järnvägens vägnar hade antagit entreprenaden. Vidare omnämnde föregående ärade talare en stationsstugebyggnad vid Yttersjön, och han relaterade de anslagskrav, som framkommit rörande densamma. Dessa upprepade framställningar om ytterligare kapital för byggnaden fann den ärade talaren utgöra bevis på bristande förutseende vid kalkylerande av byggnadsföretaget ifråga. Jag vill i detta avseende erinra om, att under de gångna åren byggnadsmaterialkostnaderna befunnit sig i oavlätlig stegring, och detta har, såvitt jag kan förstå, varit den huvudsakliga anledningen till, att de kalkyler, som ursprungligen blivit uppgjorda i detta fall och vilka baserat sig på förhållandena före kristiden, icke visat sig hållbara, och som följd härav har man kommit till högre beräkningar, när man sedermera måst göra om desamma. Jag vill också erinra om, vilken avsevärd tid, som förflyter från det vederbörande i järnvägsstyrel-

sen uppgöra kalkylerna för en byggnad och till dess byggnaden kan komma till utförande. Under sommaren i år göra sålunda vederbörande upp sina beräkningar för byggnader, som skola utföras 1922, och för vilka anslag skola begäras vid 1921 års riksdag. När förhållandena äro sådana, som de varit under de senast gångna åren, förstår var och en, hurusom prisfluktuationerna måste inverka därhän, att de ursprungliga beräkningarna visa sig helt och hållet oriktiga, när man kommer till tidpunkten för byggnadernas utförande.

Den ärade talaren ansåg också, att då man gav ut 66.000 kronor för en byggnad av, som han gjorde gällande, jämförelsevis små dimensioner, var det ett handhavande av medel, som han för sin del icke fann försvarligt. Jag undrar ändå, om det är riktigt att här tala om en byggnad av små dimensioner, när man tar reda på vad byggnaden i Yttersjön inrymmer. Jag har fått meddelande, att häri inrymmas två lägenheter om vardera två rum och kök, ett väntrum om c:a 17 kvadratmeter, ett expeditjonsrum om c:a 14 kvadratmeter, ett varmrums (för livsmedelsförsändningar och dylikt) om 10 kvadratmeter samt en godsbod om 36 kvadratmeter. Kan man tala om små dimensioner i detta sammanhang? Dessutom finns centraluppvärmning, som med hänsyn till husets karaktär av delvis offentlig byggnad ansetts lämpligast. I källarvåningen är inredd tvättstuga, ved- och matkällare samt pann- och kolrum.

När den föregående ärade talaren ansåg, att det vore skäl i att underkasta själva frågan om handhavande av statens järnvägars byggnadsverksamhet över huvud en undersökning, vill jag erinra om, att statsmakterna redan tillsatt en kommission, som bland annat skall undersöka frågan om statsbanornas ekonomi. Häri ingår givetvis frågan, huruvida några organisatoriska förändringar behöva vidtagas, som kunna inverka på ekonomien. Utskottet har vid det förhållandet ansett, att de synpunkter, som kommit upp vid denna frågas behandling, i alla fall komma att bli beaktade av kommissionen, och för den skull har utskottet för sin del ansett, att det icke föreligger några skäl att nu bifalla motionen och avlåta en särskild skrivelse i ämnet.

Föregående talare erinrade, att första kammaren bifallit motionen i trots av att dess tillfälliga utskott enhälligt avstyrkt densamma. Jag skall då be att få hänvisa till voteringsiffrorna i första kammaren, som ju vittna om att deltagandet i denna votering icke var så över sig talrikt. Detta kan sålunda även i någon mån anses såsom skäl för utskottet att här komma till det slut, vartill det kommit.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Landeryd: Vid behandlingen av den föreliggande motionen återkommer jag till vissa reflexioner, som jag haft anledning att göra, då frågan om kapitalökning för de affärs-

I fråga om tillsyn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.
(Forts.)

*I fråga om
tillsyn över
statens järn-
vägars hus-
byggnads-
arbeten.*
(Forts.)

drivande verken behandlades, och jag ber även nu få yttra några ord. Enligt det förslag som då förelåg skulle bland annat ett par banvaktarstugor byggas i Halland på rena landsbygden, vilka skulle kosta 27.000 kr. stycket. De skulle innehålla två rum och kök samt källarvåning. Det förefaller mig synnerligen olämpligt, att, när det gäller att bygga under en kristid som den nuvarande, då arbetslöner och byggnadsmaterialier stå så högt, man skall använda sådana materialier för byggnaderna, som här använts. Om en enskild skulle uppföra en byggnad, som vore 9,4 meter lång och 7 meter bred för 27.000 kr., skulle man anse det vara mycket märkvärdigt, att han använde pengar på sådant sätt. Det skulle icke kunna godkännas av folk i allmänhet. Men när det gäller statens byggnader, så är det en gammal sed och under vanliga förhållanden en god sed att bygga solitt, men att under kristiden fortsätta med samma dyrbara byggnadssätt förefaller mig ganska orimligt.

Nu nämnde herr Eriksson, att då det gäller att bygga, kunna missgrepp i vissa fall komma att begås, och att de kunna föranleda till kritik. Ja, det är givet, att så kan ske, och det kritiserar jag icke, helst då det här är fråga om en så stor byggnadsverksamhet som den, vilken bedrivs av statens järnvägar, ty då kan det icke undvikas, att dylika missgrepp förekomma. Men när man vid uppgörande av förslag till byggnader planerar dem så, att man lägger vedboden i källarvåningen i ett hus, när det samtidigt skall byggas uthus, då är det icke sådana missgrepp, som ej kunna förutses, utan det blir en fördyring på grund av själva planläggningen, och detta måste jag vända mig emot. Det är icke endast vid statens järnvägar man bygger dyrt, utan det är även fallet vid andra statens verk, och jag vill särskilt betona, att min kritik icke enbart rör järnvägarna utan även andra verk, t. ex. byggnadsstyrelsen, som uppgör förslag till en mängd byggnader för statens räkning. Dessutom ber jag få erinra, att enligt den nya löneregleringen, som träder i kraft för kommunikationsverken den 1 juli, skall personalen betala hyran för sina bostäder. Det är ju givet, att om hyrorna skola någorlunda motsvara kostnaden för bostäderna, ränta å kapital och någon amortering, bli de så höga, att personalen icke kan betala dem. Man bör då i personalens intresse ordna med byggnadsverksamheten så, att denna icke blir nödsakad att betala hyror, som äro orimliga i förhållande till löneinkomsten. Jag tycker för min del, att det skulle ligga i statens järnvägars intresse, om så skedde.

Jag ber att få yrka bifall till herr Kristenssons hemställan.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Även jag anser, att det skulle vara lämpligt för riksdagen att låta våra statsmyndigheter i allmänhet få en påminnelse om att iakttaga litet mera sparsamhet, än de göra, med avseende å byggnader. Jag tror, man kunde åstadkomma större och bättre byggnader för de be-

lopp, staten anslår, blott de arkitekter och de personer, som göra upp förslagen, vore litet mera praktiskt lagda och hade litet mera kännedom om förhållandena ute på landsbygden.

Den senaste ärade talaren anförde som exempel, att byggandet av en banvaktsstuga uppgår till belopp, med vilket man kan köpa ett litet hemman för ute i bygderna, och då vore det mera praktiskt att köpa hemman åt banvakterna, om sådana låge lägligt till, än att bygga nya bostäder. Det förefaller mig emellertid ytterst opraktiskt att komma med allt för högt uppskruvade förslag från myndigheternas sida, ty under nuvarande bostadsbristens tider är det nödvändigt, att vi åstadkomma så många bostäder som möjligt både i städerna och på landsbygden och framför allt för statens personal, och då måste man också se till, att man bygger på ett praktiskt sätt, så att man kan åstadkomma bästa möjliga resultat med minsta möjliga utgifter.

Jag ber därför herr talman, att få ansluta mig till dem, som yrka, att andra kammaren måtte biträda första kammarens beslut i frågan. Ett motsatt beslut i denna kammare skulle väl angiva, att kammaren anser, att det är bra, som det är, och det kan åtminstone icke jag finna.

I detta anförande instämde herrar *Hamrin, Carlström, Rehn* och *Bäckström*.

Herr *Kristensson*: Herr talman! Endast en kort replik till den ärade ordföranden i utskottet. Han gjorde gällande, att utskottet anser, att denna fråga borde tagas om hand av den stora kommitté, som är utsedd. Jag tror emellertid icke, att det vore lyckligt, om en kommitté finge denna specialfråga sig förelagd, ty här behövas snabba åtgärder just med hänsyn till det stort planerade bostadsbygge, som riksdagen om några dagar får besluta om.

Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr *Anderson* i Råstock: Herr talman! Jag hade icke tänkt att begära ordet i denna fråga, men då min vän herr *Nilsson* i Landeryd i stort sett upprepade ett anförande, han hade för en tid sedan, skall jag också be att i viss mån få upprepa, vad jag sade då. Det kan ju den ene ha lika stor rätt till som den andre.

Vad som nu närmast föranleder mig att säga några ord, är emellertid det förhållandet, att, så vitt jag kan förstå, man byggt hela sin argumentation på ett litet fåtal exempel, samtliga hämtade från den ännu rådande kristiden. Detta är för mig avgörande. Man har icke heller visat på några enskilda företag av motsvarande beskaffenhet — det vill jag särskilt lägga vikt vid — som kunnat gå i land med att bygga billigare eller bättre.

Jag skall nu be att få läsa upp något ur ett meddelande, som också hänför sig till närmast liggande tid, där man kan konstatera, att man verkligen icke alltid bygger så rasande dyrt, som

*I fråga om
tillsyn över
statens järn-
vägars hus-
byggnads-
arbeten.*
(Forts.)

*I fråga om
tillsyn över
statens järn-
vägars hus-
byggnads-
arbeten.*

(Forts.)

motionären och andra vilja göra gällande. I Ånge uppfördes två bostadshus, vardera med 4 lägenheter på två rum och kök, vilka år 1918 kostade per eldstad 4.840 kronor. Man bör då erinra sig, att av den kungl. propositionen i bostadsfrågan, som är föremål för utskottsbehandling för närvarande, framgår, att man i Stockholm kommit upp till mellan 10 och 11 tusen kronor per eldstad, och då man vet, att förhållandena i Norrland göra, att det måste ställa sig ganska dyrt där, får man fram, att man lyckats ganska bra med dessa byggnader i Ånge. 1919 kostade denna bostadstyp på samma plats 5,040 kronor per eldstad. Det är heller icke så förfärligt härresande belopp i nuvarande tider.

Därtill kommer att man verkligen, herr Nilsson i Landeryd, byggt på det sättet, att mat- och vedboden ligga i källarvåningen. Men det är ju då lustigt, att man kan konstatera från håll, vars tillförlitlighet ingen borde kunna bestrida, att det byggts så billigt, trots att man förfarit på ett sätt som herr Nilsson finner så klandervärt. Men det är icke nog med detta, utan man säger också en annan sak, nämligen att här i Ånge ha de hus, varom här är fråga, måst förläggas ganska långt från banan, och man har måst transportera allt material med häst. Herrarna finna således, att om motionären lyckats leta upp vissa, för hans syfte talande exempel, så är det icke alls svårt att leta upp exempel på motsatsen, exempel på att man lyckats ganska bra under nuvarande ytterst svåra förhållanden.

Sedan vill jag säga ett ord till herr vice talmannen. Han säger, att det bygges opraktiskt, och att det är denna sak, som skall utredas. Och motionären säger, att han vill ha praktisk och erfaren kontroll över husbyggnadsarbetena. Men vem skall det bli? Skall det bli den ärade talaren från Göteborg, herr Kristensson, eller är det meningen, att det skall bli motionären, eller vem skall man taga? Ty skulle man anställa en person särskilt för detta ändamål, så går han så att säga in i ämbetsverket och kommer följaktligen ganska snart enligt herrarnas resonemang att förfalla till samma system, som man nu vill beskylla dessa verk för att ha. Jag kan inte se, hur man skall förfara därvidlag. Herr Kristensson säger, att han vill ha ett husbyggnadssystem, som är bättre och billigare, men ögonblicket förut har han klandrat, att man gått för långt ifråga om standardisering. Vilkendera foten vill herr Kristensson stå på? Han kan för övrigt icke bara ställa sig på ena foten, ty då förlorar han balansen, såsom han enligt min mening gjorde i sitt anförande här.

Sedan är det en sak till. Vi hade för åtskilliga år sedan en fråga före, som på det livligaste upprörde sinnena och föranledde riksdagen att riva upp ett förut fattat beslut. Jag behöver kanske icke säga mer än ett enda ord, för att herrarna skola vara på det klara med vad det gällde den gången: Södertäljekommissionen. Vad ha vi för glädje av att peka på detta exempel? Vi ha ännu i dag icke hunnit bli fullt färdiga med detta arbete, och dock var ett av de starkaste skälen till, att man här skulle ha en kommission, det att denna

skulle göra arbetet praktiskt, få fart på det och bygga på ett ändamålsenligt sätt. Spåren förskräcka; och om herrarna vilja göra sig det besväret, som jag med flera några gånger gjort, att resa ut till banbygget vid Södertälje, skola herrarna finna, att det är icke så alldeles väl beställt, fastän man lämnat detta till praktiska och erfarna män, som skulle utöva kontroll och sköta bygget på ett mera praktiskt sätt än järnvägsstyrelsens organ ansågs göra. Det finns väl knappast någon, som icke har allt möjligt intresse av att man ser till, att statens byggnader bli så praktiskt och billigt utförda som möjligt, men jag kan icke se någon utväg att komma fram till ett sådant resultat på något av de sätt, som här anvisats.

Sedan är det en annan sak, som jag också skulle vilja säga gentemot herr Kristensson, när han talade om att här måste vidtagas snabba åtgärder och att man därför icke kan uppdraga denna sak åt ekonomikommissionen. Herr Kristensson tycks anse, att denna kommission skall bli lika gammal som löneregleringskommittén, d. v. s. den skall fortsätta och bli permanent. Saken ligger icke på det sättet, utan den ligger så, herr Kristensson, att där är arbetet uppdelat på fackmän, så långt det varit möjligt, och vad särskilt beträffar denna sida av saken, statens järnvägars byggnadsverksamhet, är det fackmän från det praktiska livet och fackmän från de enskilda järnvägarna, som säkerligen komma att se till, att den utredning, som man håller på med, blir så grundlig och ändamålsenlig som möjligt. Jag kan icke se, att man rimligen kan komma längre, då man ju tillkallat sakkunniga personer — jag räknar här icke med riksdagsmännen, ty enligt många mening äro de ju med för att lära sig; men då man har tagit med spetsarna vid de enskilda järnvägsförvaltningarna, kan jag icke inse, hur man skulle kunna komma längre, och jag försäkrar att denna sida av saken är föremål för kommissionens uppmärksamhet.

Som frågan nu ligger, kan enligt min mening resultatet icke bli något annat än ett klart misstroendevotum icke blott mot järnvägsstyrelsen utan även mot övriga affärsdrivande verk, de må sköta sig så bra som helst, och då denna sak redan är föremål för utredning, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L u b e c k: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, men jag kan icke hjälpa, att jag i likhet med herr Anderson i Råstock funnit att man här gör sig skyldig till överdrift, och framför allt att det börjar bli litet för mycket av det goda i fråga om debatter rörande de affärsdrivande verkens bostadsbyggnadsverksamhet. Jag vill därmed icke hava sagt, att det icke kan förekomma missgrepp i ett eller annat avseende, när det gäller en så ofantligt stor byggnadsverksamhet, men jag hemställer i alla fall, om det icke är litet förhastat att komma fram med ett eller annat enstaka exempel, som man kunnat leta fram, såsom när herr Nilsson i Landeryd nu liksom vid ett tidigare tillfälle talade om att man lägger källaren under byggnaden i stället för bredvid densamma o. s. v., och sedan på grund därav söka

I fråga om tillsyn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.
(Forts.)

I fråga om tillsyn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.
(Forts.)

få fram något, som jag icke kan finna vara annat än ett misstroende-votum av alldeles för stor räckvidd.

Nu är det dessutom så, att denna fråga på grund av allt vad som förekommit är föremål för utredning. Och om man bortser från den granskning, som var gång det gäller nybyggnader av större omfattning ägnas saken i statsutskottet, där man, såsom herr Nilsson i Landeryd vet, får ritningarna till påseende, så ha ju statens järnvägarsina överrevisorer, som icke lära underlåta att hålla ögonen på hur saken utvecklar sig i fortsättningen. Vidare ha vi en bostadsnämnd även vid statens järnvägar, och herr Nilsson i Landeryd antydde själv, hur det skall bli, när det för framtiden gäller att bestämma hyrorna någorlunda i proportion till kostnaderna. Tro icke herrarna, att det då från personalens egen sida kommer fram en ganska naturlig reaktion om dessa bostäder byggas onödigt dyrt? Så ha vi, som man här erinrat om, statsbanornas ekonomikommission, som har direkt anledning att skyndsamt ägna denna fråga uppmärksamhet.

Vidare framhölls det från en talares sida, att de anmärkningar, som här framstälts, gälla icke enbart statens järnvägar utan även andra statens affärsdrivande verk och andra ämbetsverk, som bedriva byggnadsverksamhet. Då är det väl icke någon anledning att adressera ett misstroendevotum endast till statens järnvägar.

Till slut vill jag erinra om att i den stora bostadspropositionen, som Kungl. Maj:t framlagt för riksdagen, och som kommer till behandling innan vi skiljas åt, har Kungl. Maj:t lagt upp ett program för utvecklingen av de affärsdrivande verkens byggnadsverksamhet och föreslagit en sådan åtgärd, som att denna byggnadsverksamhet för samtliga affärsdrivande verk skall läggas under en särskild byggnadskommission. Nu vill jag för min del redan i detta sammanhang uttala den bestämda förhoppningen, att detta förslag i sistnämnda avseende icke må vinna riksdagens bifall, men jag vill i alla fall påpeka, att när denna fråga kommer före, blir det tillfälle att mot en något vidare och sakligare bakgrund diskutera frågan. Under sådana förhållanden tror jag, att det vore ganska egendomligt, om kammaren skulle gå till att nu isolerat besluta en skrivelse angående statens järnvägars bostadsbyggnader. Jag tror, att kammaren bör taga hänsyn till att, såsom jag sade i början av mitt anförande, det kan bli litet för mycket av det goda, och att, om staten skall driva affärsverksamhet, det icke går an, att ledningen för dessa affärsverk en gång i veckan eller så utsättes för kritik av det slag, som här kommit fram.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr E r i k s s o n i Stockholm: Jag finner mig böra ånyo taga till orda, framför allt med anledning av ett yttrande av vice talmannen, vars tendens ju är tydlig.

Herr vice talmannen ansåg, att därest kammaren fattar annat beslut än om att biträda första kammarens mening, så skulle detta uppfattas, som om den andra kammaren fann, att allt är bra, som det är. Jag vill på det bestämdaste bestrida, att man kan av ett beslut i denna riktning göra en sådan tolkning, ty om utskottets

förslag här bifalles, så blir det av utskottets motivering, som man kan draga någon slutsats om vad kammaren menar med sitt beslut i ärendet. Nu är det ju så, att utskottet för sin del konstaterat, att mycket starka anmärkningar kunna göras mot det sätt, varpå husbyggnadsverksamheten har bedrivits, och att fall av missgrepp förekommit vid dessa byggnadsföretag. »Men», säger utskottet, »utskottet måste tillägga, att de upplysningar, som i ärendet stätt utskottet till buds, icke förmått bibringa utskottet vare sig någon förvisning därom, att omförmälda missförhållande föreläge i sådan omfattning, som motionären gör gällande, eller övertygelse, att den av motionären föreslagna åtgärden skulle innebära någon tillfyllestgörande garanti uti åsyftat hänseende.» Jag anser sålunda, att med utskottets motivering i detta fall har man också angivit, vad som menas med ett beslut, sådant som utskottet föreslagit.

Jag vill också i detta sammanhang erinra om att det icke är allenast vid statens järnvägar, som det förekommer mycket höga byggnadskostnader. Vi hava på kammarens föredragningslista i dag ett utlåtande från statsutskottet, där det gäller en byggnad för seminariet i Umeå, och i utskottsutlåtandet finnas relaterade vissa kostnadsberäkningar för detta byggnadsföretag. Däribland förekommer en uppgift om att man beräknat, att bostaden för portvakten skulle kosta 49,500 kronor och bostaden för en trädgårdsmästare likaledes 49,500 kronor. Statsutskottet kommer ifrån dessa höga kostnader genom att föreslå, att dessa byggnader för närvarande icke skola uppföras, men blott förekomsten av dessa kalkyler visa ju, att byggnadskostnaderna äro mycket höga, oavsett vilken det är som bygger. Därför måste jag komma till ungefär samma slutsats som den senaste ärade talaren, nämligen att ett beslut i överensstämmelse med första kammarens här i dag allenast skulle bli ett misstroendevotum mot styrelsen för det verk som här är berört av frågan. Och då jag anser, att detta skulle vara orättvist, så måste jag vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Jag vill i detta avseende tillägga, att det synes mig, att en arbetsledning bör bedömas efter resultaten av dess verksamhet i sin helhet och icke efter omnämmandet av vissa missvisande exempel, som icke kunna giva en totalbild av verksamheten ifråga.

Jag ber således, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr Lübeck tycktes förmena, att man icke skulle inom kammaren få utöva någon kritik mot järnvägsstyrelsen eller mot andra myndigheter som bedriva byggnadsverksamhet. Jag tror, att det skulle vara att gå väl långt, om vi här i riksdagen skulle betagas rätten till en dylik kritik. Om vi finna, att det är till gagn för staten, att vissa förändringar ske med avseende på t. ex. ledningen av byggnadsverksamheten vid statens järnvägar eller andra statens verk, så må det väl vara oss tilllåtet att fästa uppmärksamheten på denna sak, utan att den myndighet det gäller därför bör känna sig förnärad.

Ifråga om vad herr Eriksson nyss nämnde, så ber jag att få

*I fråga om
tillsyn över
statens järn-
vägars hus-
byggnads-
arbeten.
(Forts.)*

I fråga om tillsyn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.
(Forts.)

fästa uppmärksamheten på, att när kamrarna icke komma till samstämmiga beslut, kommer aldrig motiveringen fram till vederbörande, och det ha vi haft bekräftelse på även vid denna riksdag. Då man hänvisat en myndighet till en motivering, som bifallits av den ena kammaren men icke av den andra, svarade denna myndighet, att den aldrig sett motiveringen.

Det är icke min mening, att man skall minska byggnadsverksamheten, utan tvärtom, man skall öka den så mycket som möjligt. Men för att få tillräckligt med medel för att bygga hus åt alla som sakna bostäder bör man iakttaga sparsamhet, men denna sparsamhet bör icke gå ut på, att man skall få mindre utrymme i byggnaderna, utan byggnadsverksamheten skall läggas på ett praktiskt sätt, och det kan man icke påstå, att järnvägsstyrelsen gjort på senare tider.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lübeck: Jag skall icke yttra många ord. Jag vill blott till herr vice talmannen säga, att jag givetvis aldrig antytt, att man icke skall kritisera järnvägsstyrelsen. En sådan mening kan jag icke ha uttalat, men jag har sagt, att det kan bli för mycket av det goda, när man talar om samma sak en gång i veckan, och jag tror, att staten i längden icke kan få personer som vilja taga hand om denna mycket maktpåliggande affärsverksamhet, om riksdagen skall lägga sig i alla möjliga detaljer, såsom här sker.

När det, som jag redan har erinrat om, från Kungl. Maj:ts sida tillsatts en ekonomikommission, som har att behandla icke blott denna sak utan en hel mängd andra frågor, tycker jag, att det kunde vara nog därmed. Det skulle säkerligen icke vara svårt för herrarna att gå till ekonomikommissionen och fråga, om det icke möjligen finns andra detaljer i järnvägsstyrelsens verksamhet, som skulle kunna göras till föremål för anmärkning och i förväg tagas upp i riksdagen. Då man vet, att denna ekonomikommission nu har saken om hand, kan jag icke se, att man vinner något men möjligen förlorar åtskilligt med att man lägger sig i den.

Herr *Anderson* i Råstock instämde häruti.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan, dels ock att kammaren måtte, med avslag å berörda hemställan, biträda det utav första kammaren i ärendet fattade beslutet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, biträder det utav första kammaren i ärendet fattade beslutet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 54 ja, men 71 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

I fråga om tillägn över statens järnvägars husbyggnadsarbeten.
(Forts.)

§ 15.

Föredrogs vart för sig:

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av herr Roséns inom första kammaren väckta motion nr 200, angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om användande vid statens järnvägar av ved och torv som lokomotivbränsle; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret; och

nr 147, i anledning av väckt motion om anslag till ersättning åt Jämtlands fältjägarregementets underofficerskår för ränteförlust, uppkommen vid inlösnings av kåren tillhöriga mässbyggnader.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 148, i anledning av väckt motion om anslag för uppförande av nya seminariebyggnader i Umeå; och yttrade därvid:

Ang. nya seminariebyggnader i Umeå.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Då jag icke varit i tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling inom utskottet men har en från utskottets förslag avvikande mening, skall jag be att få yttra några ord. Jag skall emellertid icke göra något yrkande, med anledning av att första kammaren redan bifallit utskottets hemställan.

Emellertid anser jag för min del, att denna fråga är så pass skralt utredd, att det behövde verkställas en grundlig utredning, innan detta byggnadsföretag igångsättes. Det skäl, som skulle föranleda, att man ovillkorligen genast vill igångsätta detta byggnadsföretag, nämligen att det är brist på seminarielokaler i Umeå, det föreligger icke i den meningen, att man icke i varje fall skulle kunna fortsätta utbildandet av lärarekrafter vid nuvarande seminarium. Jag vill nämligen erinra om, och det framgår också av utskottets motivering, att det redan nu finnes i Umeå ett dubbelseminarium. Genom utförandet av detta byggnadsföretag vinner man icke någon utökning av platserna, utan vad man vinner, är

Ang. nya
seminarie-
byggnader i
Umeå.
(Forts.)

givetvis, att det blir bättre anordningar och att staten får disponera de lokaler, som nu användas för seminariet, till bostadsändamål.

Det förslag, som här föreligger från motionärens sida, slutar på en kostnadssumma av 3,020,000 kronor. Kostnaden för själva seminariebyggnaden uppgår till 2,426.800 kronor, och i denna kostnadssumma ingår bland annat kostnaderna för betongpålning med 444,500 kronor. Nu har man emellertid inom utskottet ansett, att denna kostnad vore för hög och att man borde välja en annan tomt för ändamålet. Härutinnan har man rådfrågat en arkitekt, och han har sagt, att han för sin del anser, att om en ordentlig utdikning kan ske, kan den tomt, som här är föreslagen, användas utan betongpålning men i stället med anbringande av betongplattor på frostfritt djup.

Det är emellertid så, att man icke bestämt vet, om en sådan torrläggning kan ske, och i varje fall är det endast ett antagande, huruvida man kan undvara denna betongpålning eller icke. Enbart från den synpunkten förefaller det mig nödvändigt att göra en så pass grundlig undersökning som möjligt av tomten, innan byggnadsföretaget igångsättes, så att man icke en gång, när byggnaden är färdig, riskerar att grunden sviktar, då kanske det hela förlorar mycket i värde och kommer att förorsaka stora kostnader.

Vidare föreslås i motionen att för uppförande av rektorsbostad skulle beviljas 137.000 kr. Detta har utskottet i besparingssyfte för tillfället slopat. Vidare föreslås i motionen byggande av bostäder för portvakt och trädgårdsmästare, vardera för en kostnad av 49,500 kr. Även detta har utskottet slopat och framhållit, att dessa bostäder möjligen kunde inrymmas i seminariebyggnaden. Det föreligger emellertid ingen utredning om huruvida ett sådant inrymmande är möjligt eller icke, och det är icke troligt, att det är möjligt att inrymma dessa bostäder i seminariebyggnaden, utan att utvidgning sker eller inskränkning vidtages i det utrymme, som är avsett för seminariets övriga utrymmesbehov.

Det är också en del andra saker, som äro synnerligen bristfälligt utredda. För min del vill jag framhålla, att beträffande en tomt, som är belägen på annan plats i samhället och framhållen såsom synnerligen lämplig för ändamålet och som i varje fall ur synpunkten av grundförhållandenas säkerhet är absolut överlägsen denna, en undersökning bör ske, huruvida icke den tomten borde användas i stället för den föreslagna. Visserligen skulle detta föranleda en omarbetning i viss mån av ritningarna, men jag är övertygad om att, i fall man skall kunna ordna med bostadsförhållandena för portvakt och trädgårdsmästaren i seminariebyggnaden, måste i varje fall en omarbetning av ritningarna ske, och jag tror därför, att det vore lämpligt, att också denna tomtfråga toges under förnyad omprövning.

Jag skall såsom nämnt icke göra något yrkande, men vill med detta framhålla nödvändigheten av att en grundlig undersökning och utredning göres, innan byggnadsarbetet igångsättes, och att man samtidigt med denna utredning söker nedbringa kostnaderna, icke på det sättet att man avprutar beloppen, så att man kanske i stället fram-

deles får komma med krav på nya anslag, därest kostnaderna visa sig bli för höga, utan genom ett förenklat byggnadssätt och förenklad konstruktion av byggnaderna, så att man kan hålla det vid så små kostnader som det är möjligt utan att behöva eftergiva på byggnadernas ändamålsenlighet för det ändamål, vartill de skola användas.

Jag har, som sagt, herr talman, icke något yrkande.

Herr Nilsson i Bonarp: Herr talman, mina herrar! Vid detta ärendes behandling inom statsutskottet har jag företrätt samma synpunkter, som den förre ärade talaren givit uttryck åt. Då dessa synpunkter emellertid icke vunnit någon vidare anslutning inom utskottet, ansåg jag icke tillräckligt starka skäl föreligga att anmäla reservation.

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Norman: Herr talman! Jag vill understryka de synpunkter, som herr Nilsson i Landeryd givit uttryck åt. Även jag ställde mig vid frågans behandling inom statsutskottet på samma ståndpunkt, men sådant läget där gestaltade sig, fann jag ävenledes för min del lönlöst att reservera mig mot det fattade beslutet.

Jag har för min del icke heller något yrkande att göra.

Herr Erlansson: Herr talman! Jag vill också framhålla, att jag icke vid behandlingen av detta ärende kunnat följa utskottet. I sakens nuvarande läge har jag blott med dessa ord velat tillkännage, att jag icke har något yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av en radiostation för trafik med Nordamerikas förenta stater begärdes ordet av

Ang. en radiostation för trafik med Nordamerikas Förenta Stater.

Herr Andersson i Gävle, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag i vad det avser klämman. Jag har emellertid inom statsutskottet förfäktat en avvikande mening beträffande själva motiveringen. I slutet av denna heter det i sista stycket: »För rätt till användningen av detta belopp synes emellertid böra göras till försättning, att i sammanhang med blivande framställning om ytterligare anslag närmare planer och kostnadsförslag rörande utförandet av anläggningen underställas riksdagens prövning.»

Denna prövning, som man här vill skall underställas riksdagen, har jag velat lägga under Kungl. Maj:ts utslutande bestämmanderätt för att kontrakten, om så skulle erfordras, skulle kunna uppgöras

Ang. en radio-
station för
trafik med
Nordamerikas
Förenade
Stater.
(Forts.)

ditet tidigare. Nu blir det så, att förslagskontrakten ifråga om leveranser av apparater o. d. bliva beroende på nästa riksdagsbeslut. Det är detta, som jag velat lägga under Kungl. Maj:ts eget avgörande för att, om så erfordras, möjliggöra ett snabbare beslut.

Som frågan nu ligger, skall jag emellertid icke framställa något yrkande. I och för sig erkänner jag, att vad statsutskottet här föreslagit, vilket ju är en vanlig försiktighetsåtgärd, kanske i allmänhet kan vara berättigat, men det kan komma att bliva ett hinder just i detta speciella fall. Det är därför, som jag i detta fall velat uttala min mening.

Jag har, som sagt, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 18.

Slutligen föredrogos vart efter annat:

sammansatta stats- och bevillningsutskottets betänkanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegringskatt m. m., i vad propositionen avser anslag till täckande av de med nämnda uppskattning förenade kostnader; och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1921 med anledning av folkräkningen den 31 december 1920 m. m.; samt

bevillningsutskottets betänkande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphörande av taxering enligt förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt m. m.

Utskottens i nämnda betänkanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 19.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln framlagda förslag till inrättande av ett riksräkenskapsverk; och

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjda stipendier för elever vid folkskoleseminarier jämte en i ämnet väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt

för kvinnliga biträdet hos domänstyrelsen A. M. T. Liljegren att övergå å ny lönestat för kvinnliga biträdesbefattningar hos styrelsen;

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 9 §§ i förordningen den 18 juni 1915 om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken, ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser för tilläggsbidrag till innehavare av odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen ävensom av nybyggeslägenheter å Alträskes nybyggesområde;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 106, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 7;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för bestämmelser i fråga om användande av sax för fångande av djur jämte i ämnet väckta motioner;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 6;

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst till Seminghundra häradsallmänning i Stockholms län hörande område;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse å statens järnvägar av viss under arméförvaltningens och marinförvaltningens disposition stående mark vid Notviken;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till bestridande av kostnaderna för underhåll och vård av Tullgarns slott med tillhörande byggnader, parkanläggningar och trädgård;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 270, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för tryggande av potatisodlingen i riket;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden från klockarbostället i Vinslövs församling; och

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor.

§ 20.

Till bordläggning anmälde:
statsutskottets utlåtanden:

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1920 gjorda framställningar rörande anslag till statskontoret;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1920 gjorda framställningar angående anslag till kammarrätten;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om beviljande av vissa anslag till fångvården och statens tvångsarbetsanstalter m. m.;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1920 under sjunde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för inredande till tjänstelokaler av vinden i gamla riksdagshuset;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg för viss personal vid tullverket för tiden 1 juli 1920—31 december 1921 jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av kostnadsfri ledighet åt vissa extra ordinarie befattningshavare i tullverket jämte en i ämnet väckt motion;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet;

nr 159, i anledning av väckta motioner angående statsunderstöd till de lokala hemslöjdsföreningarna; och

nr 160, i anledning av väckta motioner om anslag till Svenska slöjdföreningen för fortsättning och utvidgning av föreningens verksamhet;

sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial:

nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatta bevillnings- och första lagutskottets utlåtande nr 2 i anledning av dels väckta motioner om åvägabringande av förslag till lagbestämmelser i syfte att bekämpa olaglig tillverkning och försäljning av rusdrycker, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin; och

nr 4, med hemställan om anvisande av ersättning åt sammansatta bevillnings- och första lagutskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd; samt

jordbruksutskottets memorial, nr 81, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till jordbrukarungdomens förbund.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

(Forts.)

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Lindvall</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 25 maj,
» <i>Sjöblom</i>	» 14 » » 25 »
» <i>Hammar skjöld</i>	» 4 » » 24 » och
» <i>Edén</i>	» 4 » » 22 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Per Cronvall.